

IESKATS 1587. UN 1615. GADA PERIKOPJU KRĀJUMOS: IZMAIŅAS

Ernesta KAZAKĒNAITĒ
Viļņas Universitāte

0. Ievads

Pirmoreiz perikopju krājums latviešu valodā izdots 1587. g. Kēnigsbergā.¹ Kopā ar Mārtiņa Lutera *Mazo katķismu* (1586), psalmiem un garīgām dziesmām (1587) tas veido tā saucamo Kurzemes rokasgrāmatu (SLV: 3, 4, 5). Kā visas grāmatas sastādītāji minēti četri mācītāji — Kristians Miks, Balcers Lembroks, Johanness Vegmanis un Gothards Reimerss —, tomēr tiešie perikopju krājuma tulkotāji nav zināmi². Par galveno redaktoru Jānis Straubergs (1936: 473–476) uzskatījis Miku, lai gan tas grāmatā nav minēts. Šī tulkojuma avoti, pateicoties Pētera Vanaga pētījumiem (1994; 2000), ir pietiekami skaidri — sākotnēji tulkots no kāda lejasvācu izdevuma starp 1532. un 1541. g., tomēr galvenais avots bijusi kāda Lutera Bībele lejasvācu valodā pēc 1545. g. galīgās redakcijas (Vanags 2000: 387; arī Augstkalns 1930: 98). Tātad perikopju krājums netapa tukšā vietā, bet ir arī kādu agrāku tulkojumu kontaminējums.

1587. gada perikopju izdevums (tālāk — EE1) bija paredzēts Kurzemes baznīcām, tomēr jau pēc 28 gadiem — 1615. g. — grāmata atkārtoti izdota Rīgā (tālāk — EE2).³ Domājams, ka tā Mollīna tipogrāfijā izdota pēc rātes uzdevuma, lai panāktu luterāņu dievvārdu unifikāciju, jo pirmais izdevums jau bija

¹ Nosaukums — *Euangelia vnd Episteln / aus dem deut=schen in vndeudsche Sprache gebracht / fo durchs gantze Jar / auff alle Sontage vnd fürnem=ften Feste / in den Kirchen des Fürsten=thumbs Churlandt vnd Semigallien in Lieflland vor die vndeudschen gelesen werden. Mit der Historien des Lei=dens / vnd Aufferstehung vn=fers HErrn Jesu Chrijti / aus den vier Euange=listen, Gedruckt zu Königsperg in Preuffen / bey Georgen Osterbergern. M, D. LXXXVII. [internetā: <http://www.korpuss.lv/senie/static/EoEp1587.html>]. Pašlaik ir zināmi divi perikopju krājuma eksemplāri, abi, gatavojot rakstu, apskatīti de visu. Viens atrodas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā Rīgā (šifrs L2S 128), otrs, defektīvs, — Tartu Universitātes bibliotēkā Igaunijā (šifrs R III.V.1.; sk. SLV: 4).*

² Vācu *Christian Mick, Baltzer Lembrock, Johannes Wegman, Gothard Reymers*. Zināms, ka viņi izmantojuši arī Johannesa Rīvija atstātos manuskriptus (Vanags 2000: 38).

³ Nosaukums — *Euangelia vnd Episteln / aus dem Teut=schen in die Liefpländische Pawrpsprache gebracht / fo durchs gantze Jahr auff alle Sonta=ge vnd fürnem=ften Festen in der Kirchen Gottes zu Riga / vnd andern örtern Liefplandes mehr / vor das gemeine Haußgefinde vnd Pawren gelesen / vnd erlehrt werden Mit der Historien des Leidens vnd Auff=erftchung vn=fers Herrn Jesu Chrijti aus den vier Euangelisten. Cum Grat.& Priv. Ser. Reg. Majest. Polonis. Gedruckt in der Konigi. Seeftadt Riga im Liefplandt / bey Nicolaus Mollin / 1615. [internetā: <http://senie.korpuss.lv/static/EvEp1615.html>]. Zināmi četri eksemplāri, kas iedalāmi divās grupās atkarībā no tā, vai tiem ir Polijas karaļa atļauja un privilēģijas: 1. grupa (bez ievietotas atļaujas) — Ņujorkā, Tartu un Virtembergā, 2. grupa (ar ievietotu atļauju, sk. citētajā nosaukumā) — tikai Latvijas Nacionālajā bibliotēkā Rīgā (SLV: 6).*

izgājis no apgrozības (Apīnis 1977: 46; Zanders 1988: 98). Otrais triju grāmatu izdevums tiek saukts par Vidzemes rokasgrāmatas pirmo izdevumu (sal. SLV: 6, 7, 8)⁴. Par šīs grāmatas tapšanu, iespējams, ir zināms pat mazāk nekā par pirmo — lai gan ir minējumi⁵, izdevēja Mollīna ievadvārdos iespējamo redaktoru uzvārdi nav atrodami. No trim rokasgrāmatas daļām īpaša uzmanība pievērsta tikai dziesmu grāmatai (Straubergs 1934; Apīnis 1991; Vanags 2000), jo tajā publicēts trīsreiz vairāk dziesmu nekā 1587. g. Taču šī izdevuma perikopju krājums tikpat kā nav pētīts, un līdz ar to tas kļuva par šā raksta **mērķi**.

Pastāv uzskats, ka 1615. g. perikopju krājums iespiests praktiski bez izmaiņām (sk. Augstkalns 1933: 53; Apīnis 1991: 23; Vanags 2000: 367). Lielākoties tā arī ir — krājuma struktūra netika mainīta, tomēr, salīdzinot abu grāmatu perikopju tekstu, atrodamas dažādas izmaiņas rakstībā, morfoloģijā, vārddarināšanā, leksikā, sintaksē un teikuma uzbūvē, bet jāpiebilst, ka to daudzums ievērojami atšķiras (sk. 1. diagrammu). Zinot, ka 17. gs. sākums vēl ir grafizācijas izvēles periods (Vanags 2013: 178), nepārsteidz, ka tieši rakstībā ir visvairāk izmaiņu, t. i., pilnīgi visās EE perikopēs. Te daudzviet vārda sākumā mazie burti nomainīti uz lielajiem (*bet* → *Bet*, *Jefum* → *JEfum*), retumis arī otrādi (*Layx* → *layx*), vietām pielikts vai retāk nodzēsts *h* aiz *t* vai *k* (*to* → *tho*, *thas* → *tas*), itin bieži *y* nomainīts uz *i* (*Szyrdes* → *Szirdes*) vai — piecas reizes retāk — otrādi *i* → *y* (*tudelin* → *tudelyn*)⁶, nekonsekventi atmests viens no diviem kopā rakstītiem *ee* gan vārda saknē (*dreebims* → *drebims*), gan izskaņā (*redtczeeth* → *redtczeth*), bet retāk arī otrādi — pielikts klāt (*fpetczibe* → *fpeetzibe*) utt.⁷ Tomēr dažviet EE2 ne tikai pieļautas jaunas korektūras kļūdas (*mettet et vß tho* (1Pēt 5:7)), bet arī atstātas vecās (*dar=dyth* → *dardyth* (Jņ 3:2) ‘darīt’; *liake* (Mt 24:21) ‘laikā’). Šāda drukātam tekstam raksturīgo korektūras kļūdu pārņemšana liek domāt, ka jaunā EE redakcija gatavota no manuskripta, kas radies no drukāta EE1 teksta, nevis no kāda vecāka palikuša rokraksta, kā tiek uzskatīts par 1615. g. kopā izdoto dziesmu grāmatu (Apīnis 1977: 46).

⁴ Lai gan grāmatas iesietas kopā, no grāmatniecības viedokļa tās ir trīs atsevišķas grāmatas, jo katrai ir sava titullapa, numerācija, māksliniecisks noformējums, un tās arī iespiestas uz atšķirīga papīra (Apīnis 1977: 48–49; Zanders 1988: 91).

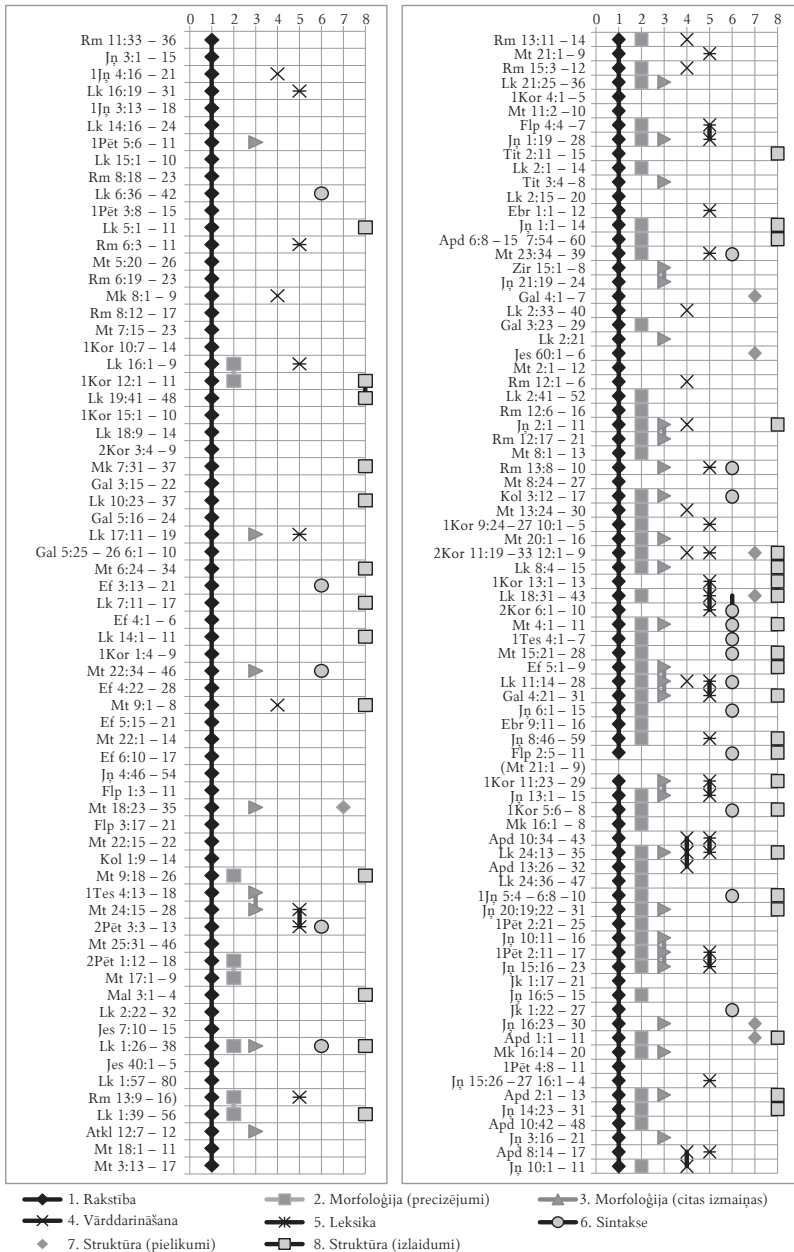
⁵ Straubergs (1936b: 18) ir izteicis domu, ka galvenais dziesmu grāmatas redaktors esot bijis Rīgas latviešu draudzes mācītājs Andreass Širings vai tās diakons Gregorijs Bauers. Šo apgalvojumu apšaubījis Vanags (2000: 44), kas, ņemot vērā grāmatas tekstu lielo dažādību, kā vienu no iespējam min, ka redaktora vispār nav bijis.

⁶ Te vērojama gandrīz konsekventa *i* nomaīņa pret *y*, kad tas apzīmē *j*, piem., *ieb* → *yeb*, *ieme* → *yeme*.

⁷ Patiesībā te var saskatīt arī kādu tendenci: biežāk ar diviem *ee* apzīmētas gaidāmas garas zilbes, piem., *Grekis* → *Greekes* (Gal 3:28), *Sweetet* → *Sweetyet* (Rm 12:14), *dhwetcz* → *dhwetcz* (Lk 2:21).

1. diagramma

Izmaiņu tipu sadalījums perikopēs pēc to kārtas EE

EE savdabīgās ortogrāfijas dēļ nereti grūti pateikt, vai konkrēts gadījums ir apzināta maiņa vai nav, tāpēc jāatzīst, ka pētījums ortogrāfijas ziņā ir nosacīts. Līdz ar to šajā rakstā tiks aplūkota daļa no 1615. g. perikopēs identificējamām izmaiņām — neņemot vērā rakstības, resp., arī fonētiskās un varbūt dažas iespējamās morfoloģiskās, izmaiņas, par kurām to apjoma, dažādības un neskaidrības dēļ jārunā atsevišķi.

1. Materiāla apjoms un pētniecības metode

EE2 no EE1 strukturiski neatšķiras — abos krājumos ir tās pašas 147 norādes uz lasījumiem vai 146 perikopes (73 evaņģēliju un 73 epistulu izvilkumi). Pa vidu tām ielikta pasija jeb Kristus ciešanu stāsts, kas uzskatāma par atsevišķu daļu, tāpēc pētījumā netika iekļauta. Abi perikopju teksti ņemti no *Latviešu valodas seno tekstu korpusa*⁸ un salīdzināti, izmantojot automatiskās salīdzināšanas programmu⁹. Rezultātā iegūts šāds teksts ar identificētām izmaiņām (izsvītrotais teksts EE2 nav iekļauts, bet pasvītrotais — EE2 pievienots):

Die Epiftel auff den ~~v~~Vierden Son-tag des Aduents Phillip. 4. eCapit.
MYlige Brale / preczeetes yums exkan to kunge allaßin / vnde whel
wene ~~k~~ärtat~~t~~re backe es / preeeeczates yums / Juufe Laipn~~n~~ijbe laideth
ßinnamme buuth w~~w~~æüffims czilwhekims / Tas ~~k~~Kunx gir tuwe klathe /
Nhe gadayeth neeneke [..].

Manuāli apkopojot un sagraupējot visas fiksētās izmaiņas, tās, gandrīz tāpat kā Georga Manceļa LVM gadījumā¹⁰, var iedalīt sešās izmaiņu grupās (dažas dalot arī sīkāk): 1) **rakstības**, 2) **morfoloģiskās**: 2.1. — precizējumi un 2.2. — citas izmaiņas, 3) **vārdarināšanas**, 4) **leksiskās**, 5) **sintaktiskās** un 6) izmaiņas panta **strukturā**: 6.1. — pielikumi un 6.2. — izlaidumi. Lai gan, kā iepriekš teikts, tālāk rakstības izmaiņas netiks aprakstītas, 1. diagrammā aplūkojams visu izmaiņu sadalījums EE, tostarp arī rakstības.

2. Morfoloģiskās izmaiņas

Par izmaiņām morfoloģijā EE rakstības dēļ runāt ir sarežģīti. Kā redzams 1. diagrammā, tās šajā pētījumā nosacīti iedalītas divās grupās: galotņu precizējumos (2.1.), kas ir saistīti ar ortogrāfiju, un citās izmaiņās (2.2.). EE1 savdabīgās rakstības dēļ bieži ir grūti noteikt, vai vārdā ir veikta izmaiņa vai tas ir tikai precizējums, it īpaši tad, kad EE1 izmantota grafēma <e>, piem., *Gode gir Dewam* → *Gods gir Dewam*. Līdz ar to pētījums iegūst subjektīvu nokrāsu,

⁸ <http://www.korpuss.lv/senie>, tomēr teksti salīdzināti ar oriģinālu un pārbaudīti.

⁹ <https://www.dginc-usa.com/text-compare-tool.htm>

¹⁰ Sk. Kazakēnaitē 2017.

jo tālāk tiks aplūkotas tādas morfoloģiskās izmaiņas, kas šķiet neapšaubāmas, uzsvāru liekot uz citām morfoloģiskajām izmaiņām. Lai iekļautu arī iespējamās izmaiņas, jāveic atsevišķs pētījums.

2.1. Neskatoties uz neskaidrībām, nosacīti par galotņu **precizējumiem** ir iespējams runāt, un, kā redzams 1. diagrammā un 1. tabulā, tas ir otrs biežākais tips — sastopams 58 (34 evaņģēliju un 24 epistulu) perikopēs. Ar jēdzienu *precizējums* ir domāta izskaņas, kurā ir *-e-* vai *-i-*, nomaiņa pret kādu citu, piem.: *wueffes czilwhekes abskaydro* → *wuffos czilwhekus abskaydro* (Jņ 1:9); *es gode Manne Thewe* → *es Göda Manno Thewu* (Jņ 8:49); *Vnde tur by Ganne* → *Ganni* (Lk 2:8); *queeleines Ogles* → *queeleinas Oglis* (Rm 12:20); *peetcz trims denims* → *peetcz trims denams* (Lk 2:46). Jāteic, ka tās ir pa vidu starp rakstības un morfoloģiskajām izmaiņām, bet, tā kā robeža ir blāva un rakstības izmaiņas šajā rakstā plašāk netiek aplūkotas, tās analizētas pie morfoloģiskajām izmaiņām (sk. arī Augstkalns 1930: 102).

Nepieciešamība šīs izmaiņas atspoguļot radās tāpēc, ka bieži vien agrākajos pētnieku darbos (sk. Augstkalns 1930: 102; 1934: 13; Ozols 1965) minēts uzskats — EE valoda esot kļūdaina un aplama tieši lietotās grafēmas <e> dēļ, kas aizstāj citus patskaņus (Augstkalns 1933: 42). Arī Jānis Endzelīns (1951: 20–21) ir teicis, ka EE ļoti neprecīzā rakstība mazina to vērtību. Taču EE2 vērojama tieksme precizēt vārdu galotnes un atspoguļot arī citus patskaņus. Tomēr 1. diagrammā var labi redzēt, ka šis apgalvojums attiecas tikai uz daļu no krājuma perikopēm — galotnes precizētas lielākoties perikopju krājuma pirmajā pusē (apmēram līdz 80. perikopei (Jņ 10:1–11)) un arī beigās. Grūti pateikt, kāpēc tā ir, var tikai minēt, ka tas atspoguļo EE1 rediģēšanas vēsturi — pārējās daļas labotas mazāk. To apliecina arī citu veidu izmaiņas, kuru otrajā daļā ir mazāk, izņemot izlaidumus, taču tie bieži vien ir neapzinātas maiņas jeb korektūras kļūdas.

2.2. Citas morfoloģiskās izmaiņas vērojamas 35 (22 evaņģēliju un 13 epistulu) EE perikopēs (sk. 1. diagrammā 3. tipu). Tās vairāk sastopamas darbības vārdos (2.2.), nevis nomenos (2.1.), pretēji, piemēram, G. Manceļa veikto izmaiņu virzienam (sk. Kazakēnaitē 2017: 11).

2.2.1. N o m e n o s visbiežāk notikusi dzimtes kategorijas maiņa virzienā *vīr. dz.* → *siev. dz.* (a), bet divreiz arī otrādi (b).

a) *vīr. dz.* → *siev. dz.* maiņas piemēru lielāko daļu veido vietniekvārdi daudzskaitlī: *ond py tems effzams / to Libien* → *vnde py thāms effzams / tho Libier* (Apd 2:10); *thos kayes mařgath / vnd řoufenaye thos* → *thūs kayes mařgath / Vnde řoufenaye thas* (Jņ 13:5); *tōs kayes* → *thūs kayas* (Jņ 13:8, 9, 10, 14); *tōs Auwes* → *tūs Auwis* (Jņ 10:3,12); *tims Auwims* → *thāms Auwims* (Jņ 10:11,15). Tas nepārsteidz, jo savulaik jau J. Endzelīns ir

pamanījis, ka šādu vīriešu dzimtes formu lietošanu daudzskaitlī ir ietekmējusi vācu valoda, un EE2 tās labotas kā interferences kļūdas. Šķiet, vienreiz šāda virziena dzimtes maiņa notikusi arī lietvārdā: *Beth pār to wueffe apwelcet to mylibe / katteers tur gir tas Saytzc tās puelnibes* → *Kateters tur gir tha Sayta thas pūlnibes* (Kol 3:14).

- b) *siev. dz.* → *vīr. dz.* maiņa vērojama tikai vienskaitlī, saskaņotajā apzīmētājā un vietniekvārdā, kas lietots artikula funkcijā: *Es efme wena foutczamme balxnis wene Maetczetaye* → *Es efme wens foutczams balxnis wene Maetczetaye* (Jņ 19:23); *wena Balxnis no Debbeffe βatcy* → *wens Balxnis nuo Debbeffe βatcy* (Mt 3:17), bet pārējos divos gadījumos — Apd 2:6 un Jes 40:3 — arī EE1 *balxnis* tiek lietots kā vīriešu dzimtes vārds. Abos piemēros sieviešu dzimtes lietošanu, iespējams, ir ietekmējusi arī vācu valoda (sal. *die Stimme*).

Viena maiņa EE2 — *ka thas stippre stawhet war* → *ka ta stippre stawhet war* (Zīr 15:4)¹¹ — arī izskatās kā vārda dzimtes mainīšana, tomēr visdrīzāk tā ir korektūras kļūda, jo dzimtes maiņu nepamato neviens no avotiem: subjektam jābūt vīriešu dzimtē, nevis sieviešu.

Citu tipu izmaiņu nomenos ir maz. Trīsreiz vācu valodas ietekmē EE1 lietotā dsk. 3. personas lokāmā piederības vietniekvārda vietā EE2 lietots nelokāmais: *Beth tas no mannie wings domafchennes* → *Beth tas no mannye wingu domafchennes* (Lk 11:17)¹²; *onde ladeye winge neetitzzybe / onde wings byrdefcetybe* → *onde ladeye wingu neetitzzibo / Vnde wingu birdefcetybe* (Mk 16:14)¹³. Tomēr vēl deviņos gadījumos pārējās perikopēs šī vietniekvārda forma atstāta bez izmaiņām.

Vienreiz EE1 un EE2 atšķiras arī īpašvārda rakstība: *ond py tems effzams / to Libien* → *onde py thāms effzams / tho Libier* (Apd 2:10). EE2 lietotajam *Libier* pamatojuma avotos citās valodās nav, jo *-r* neparādās¹⁴: LB, LBž — *Lybien*; GR — *τῆς Λιβύης*; V — *Lybiae*.

Atsevišķi jāpiemin EE1 un EE2 atšķirības illatīva formu rakstībā. Lai gan gramatikās un citos darbos tiek runāts vienīgi par formantu *-n* (Augstkalns 1933: 47; Endzelīns 1951: 460–461; Ozols 1965: 84; Rosinas 2005: 121), EE2 tas piecas reizes nomainīts pret *-m* (a), bet sastopami arī pretēji gadījumi, kad EE1 lietots *-m*, savukārt EE2 — *-n* (b):

¹¹ LBž — *Dadorch wert he stark werden / dar he vaste stan kan [..]*; LB — *Da durch wird er starck werden / das er fest stehen kan [..]*; LVM1 — *Czaur to tas stippris kļuβ / ka tas stippre staweht warr [..]*.

¹² LBž — *He vornam auerst ere gedancken [..]*; LB — *Er aber vernam jre gedancken [..]*; LVM1 — *Bett wings nomanniya winjo Dohmas [..]*.

¹³ LBž — *[..] Vnde schalt eren Vngelouen / unde eres herten hardicheit [..]*; LB — *[..] Vnd schalt jren unglauben / ond jres herten hertigkeiit [..]*; LVM1 — *[..] vnd lammaya winjo Nhetitzibu / vnd winjo Širtz czeetumu [..]*.

¹⁴ Piem., G. Mancelis un pārējie 17. gs. autori lieto *py teems Efcheems to Lybiego*.

- a) *thas yums paauxtena bouwan laykan* → *thas yumß paauxtena bouwam* *lai-ka~* (1Pēt 5:6); *kopan bye* → *kopam bye* (Mt 22:41); *loudes wenan kopan by* → *loudes wenam kopan by* (Lk 8:4); *nhe näckfem prefchan* → *prexfcham* (1Tes 4:15); *parradan* → *parradam* (Mt 18:24);
- b) *femmem nätcis* → *Semmen nätcys* (1Tes 4:15); *parradam* → *parradan* (Rm 13:8); *wuerfom* → *würßon* (Lk 21:35); *tefcham* → *tefchan* (Tit 3:8).

Vispār illatīva formas ar *-m*, spriežot pēc valodiskajiem aprakstiem, valodā nav bijušas sastopamas, tāpēc jādomā, ka tāda maiņa radusies nejauši: *-n* → *-m* maiņa kā drukas kļūdas burtu *m* un *n* līdzīguma dēļ vai arī pēc analogijas pār-celtas, piem., no apstākļa vārdiem kā *augšām* vai *tiešām*, bet *-m* → *-n* — kā EE1 korektūras kļūdu labojumi (izņemot *tefcham*). Kļūdas, nevis kādas paralēlas formas iespējamību apliecina fakts, ka to lietojums ar *-m* ir okazionāls, jo citās vietās sastopam illatīvu tikai ar formantu *-n*, piem., *kopan* (14), *wenan* (3), *parradan* (8) utt.

2.2.2. Atsevišķu lielu grupu veido maiņas *d a r b ī b a s* vārdos — to ir vairāk nekā nomenos. Divreiz EE2 mainīta darbības vārda izteiksmē: *ka tas bherns apgreftz tapte* / *tad tappe winge wärdctz dheweetzc Jefus* → *ka tas Bherns apgreftz tappe* / *Tad tappe winge wärdctz dhe weetzc JEfus* (Lk 2:21)¹⁵; *ka tas no tho Whelne kārdenaatz tapte* → *Ka thas nho tho Whelne kārdenaatz tappe* (Mt 4:1)¹⁶. Abos piemēros ir līdzīga maiņa — verbs *tapt* vēlējuma izteiksmē, kas visdrīzāk lietots Lutera Bībeles ietekmē, nomainīts pret īstenības izteiksmi. Lk 2:21 tāda maiņa ir pamatota, jo teikums izsaka pabeigtu darbību, kas īstenojas (vispirms *apgreftz*, tad *dheweetzc*), tomēr Mt 4:1 vēlējuma izteiksme būtu piemērotāka, jo tiek runāts par iemeslu — *TAd tappe Jefus no Garre exkan to Tuxniffe wheftz / ka tas no tho Whelne kārdenaatz tapte*.

Grūti pateikt, bet ir iespējams, ka bijusi vēl viena šā tipa maiņa: *nhe ßinnaya no kurrenes thas naeckte* → *nhe ßinnaya no kurrenes thas näckte* (Jņ 2:9)¹⁷. Te neskaidrības rada ortogrāfija un arī tas, ka vārdforma *naeckte* EE1 (resp. *näcktze* EE2) tādā rakstībā sastopama tikai vienreiz. Viens no EE2 *näcktze* skaidrojumiem varētu būt tāds, ka maiņa radusies, jo kāds vīrs vārda vai blakus uzrakstījis labojumu, bet burtlicis nav sapratis un uzrakstījis visus līdzskaņus kopā.¹⁸

¹⁵ LBž — [...] *dat dat Kindt besnēden wōrde* [...]; LB — [...] *daß das Kind beschnitten wūrde, da ward sein Name genannt Jesus* [...]; LVM1 — [...] *ka tas Bährns apgreifts taptu* [...].

¹⁶ LBž — [...] *Vp dath he vam Dünel vor socht worde*; LB — [...] *Auff das er von dem Teuffel versucht wūrde*; LVM1 — [...] *ka tas no to Wallu kahrdenahtz taptu*.

¹⁷ LBž — [...] *vnde wüste nicht wor he her quam* [...]; LB — [...] *vnd wuste nicht von wannen er kam* [...]; LVM1 — [...] *vnd dhe ßinnaya no kurrenes tas nähze* [...].

¹⁸ Zināms, ka, gatavojot EE1 Kēnigsbergā, bijis kāds korektors (Augstkalns 1930:97). Tāds varētu būt bijis, arī gatavojot otro izdevumu, jo ir vēl daži piemēri, kā šis — *es gode Manne Thewe / vnde yuus negodeth man* → *es Göda Manno Thewu / vnd yuus negodaeth man* (Jņ 8:49), kurā, šķiet, arī labojums varētu būt bijis uzrakstīts vīrs vārda, lai precizētu darbības vārda izskaņu.

Verbs *nākt* EE2 nomainīts vēl vienā vietā: *Jefus nake* → *Jefus nācze* (Jņ 20:26). Abas formas — gan bez līdzskaņu mijas, gan ar to — pārmaiņus tiek lietotas abos perikopju krājumos itin bieži.

2.2.2.a. Kā arī būtu gaidāms, ņemot vērā Jāņa Kušķa secinājumus par dažādām dialektālajām pirmo rakstu pieminekļu pazīmēm¹⁹, vairākās vietās iespējams saskatīt vienas izlokšņu formas maiņu pret otru. Ne reizi vien EE meklētas lībiskā dialekta pēdas (K. Milēnbahs, J. Kušķis), tomēr secināts, ka lielā pārsvarā tekstos ir vidus dialekta izlokšnēm raksturīga morfoloģija (Kušķis 1998: 76), izņemot darbības vārdu 3. personas formu lietojumu. Tieši 3. personas formās, kas lībiskajā dialektā lielākoties vispārinātas (Rudzīte 1964: 231) un lietotas arī 2. personā, fiksētas izmaiņas, piem., *thad tu queeleines Ogles wuerβon wyngē Galwe* **βakraas** → *Tad tu queeleinas Oglis wūrβon wyngē Galwe* **βackrafi** (Rm 12:20) un *tu taps aprgrutenata exkan meβe / vn~ wene Dhele* **peczimps** → *tu taps aprgrutenata exkan meβe / vnde wene Dhele* **peczimpsi** (Lk 1:31); *vnde es Abraham redtczeis ?* → *vnd efi Abraham redtczeis ?* (Jņ 8:57) (sk. arī Rudzīte 1964: 232). Tomēr fiksēts arī pretējs piemērs, kad viena iespējamā vidus dialekta forma, mainot verbu īstenības izteiksmē pret pagātnes aktīvo divdabi, nomainīta pret iespējamo lībiskā dialekta formu — *the gyr wene wayge tho Engel redtczeifche / katters tur* **βacke** / *tas cziwo* → *Thā gir wene wayge tho Engel redtczeifche / katters tur* **βatczifch** / *thas cziwo* (Lk 24:23)²⁰. Šajā piemērā pagātnes divdabis *sacijs* tiek lietots ar notikušo asimilāciju (-š < -js < -jis), kas ir raksturīga daļai lībiskā dialekta izlokšņu (Rudzīte 1964: 184, 189, 250). Ja nākamajā piemērā tā nav kļūda, ir vēl viena šāda izlokšņu formas maiņa: *mums nhe gir newens* **βadderreis** → *mums nhe gir newens* **βadderres** (Mt 20:7)²¹. Tomēr grūti noliegt korektūras kļūdas iespējamību, jo vārdiem atšķiras tikai viens burts vārda beigās.

Patiesībā ir vesela virkne verbu, kas EE1 un EE2 atšķiras tikai ar vienu beigu burtu: *wingē Engele* **czyxteye** → *wingē Engele* **czyxtey** (Atkl 12:7); *the fthaweye* → *the fthawey* (Lk 17:12); *es* **βacke yums** → *es* **βack yums** (Jņ 8:58) un *thas pallecke* → *tas palleck* (Jņ 21:22) (Rudzīte 1964: 235, 239). Tomēr jāpiebilst, ka vērojama tikai -e atmešana, nevis pielikšana, un visi verbi ir īstenības izteiksmē. Šāda bezgalotnes formu rakstīšana ir raksturīga dažādām izlokšnēm, kurās notikusi redukcija (Rosinas 2005: 113). Arī nākamais piemērs radies tāpēc, ka vienlaikus pastāvējušas vairākas formas — *Vnde kad*

¹⁹ Iespējams, ka Rīgas latviešu valodā 16. gs. vienlaikus bija sastopami gan vidus, gan jaunā lībiskā dialekta elementi (Kušķis 1996: 80).

²⁰ Šajā piemērā redzamā *the* → *Thā* maiņa nav skaidra, jo EE2 *Thā* tiek lietots tikai vienā gadījumā. Citviet atrodams tikai *tā*, piem., *Exkan tho wārde tā Kunge* (Mt 21:9), tomēr arī tikai vienu reizi.

²¹ LBž — [...] *ons hefft nemandt gemedet* [...]; LB — [...] *Es hat ons niemand gedinget* [...]; LVM1 — [...] *Nheweens nhe gir mums sadarreyis* [...].

tha to attraduffche gir [...] *es efme manne Groffsche atkal attrad=duffe / kat=tre es passudduffe by* → *es efme manne Groffsche atkal attraduffche* (Lk 15:9). J. Endzelins (1951: 944–945) atzīmē, ka pagātnes aktīvā divdabja sieviešu dzimtes nominatīvs izlokšnēs visbiežāk aizstāts ar *-se*, tomēr, kaut arī retāk, dažviet pēc pārējo locījumu parauga tas pārveidots ar *-š-*.

Runājot par izlokšņu formām, jāmin vēl daži piemēri: *Tad bhege wuerβon tems kalnems* → *Tad bhedzet wuerβon them s kalnems* (Mt 24:16)²² un *gir* → *yr* (1Kor 11:24). EE1 Mt 24:16 tāda forma var būt radusies labošanas rezultātā, jo lībiskajā dialektā indikatīva 3. personas forma nereti izspiedusi arī dsk. 2. personas formu imperatīvā (Rudzīte 1964: 231), bet 1Kor 11:24 izmaiņa visdrīzāk ir drukas kļūda. To apliecina fakts, ka EE1 lietotais *gyr* EE2 nomainīts uz *gir* pat 16 reizes, bet forma *yr* vispār sastopama tikai šo un vēl vienu reizi, kad sakrīt arī ar EE1 (*tha neeaugliga yr*).

2.2.2.b. Divreiz EE2 mainīta primāra darbības vārda sakne, kas EE1 apzīmēta ar <e>: *Wena Sewe / kad tha czem / tad gir tay nofkumschenne* → *Wena Sewe / Kad tha czim / tad gir tay nofkumschenne* (Jņ 15:21); *katters py kalposchen peczem* → *peczim* (Gal 4:24), tomēr vēl Lk 2:23 pantā tā ir atstāta nemainīga (*peczem*). Interesanti, ka, lai gan Gal 4:24 pantā maiņa fiksēta, tai pašā lappusē ir arī šāda maiņa — *tu nhe czeem* → *tu nhe cziem* (Gal 4:27). Tam var būt dažādi skaidrojumi, bet viens no iespējamiem (ja labojums tika rakstīts virs burta, nosvītrojot to), ka tāda sakne radusies, jo burtlicis pārpratis burtu maiņu. Tomēr uzreiz jāpiebilst, ka EE1 *ie* tādā rakstībā vārda saknē ir retums, izņemot gadījumus, kad lietots gaidāmā *j* vietā (*vfiemt, ieb*), taču EE2 tas nomainīts vēl dažos citos vārdos: *Tetczibe* → *Tieczibe, Wefe* → *Wiefe* un *Swefte* → *Swiefte*.

2.2.2.c. Dažas izmaiņas ļauj runāt par laika kategorijas maiņu, piem., *THa gir Dew s to Passoule pemileys / ka thas bouwe wenige Dhele doeuwe / ka wueffe the kattre exkan to titcz / nhe thope passufte / beth to muβige cziwoschenne dabbu* → *beth to muβige cziwoschenne dabbuy* (Jņ 3:16)²³. EE1 lietotā tagadne ir pārtulkota no Lutera Bībeles, jo GR un V pantā — vēlējuma izteiksmē, tomēr tās nomaināi uz pagātni cēlonis nav skaidrs. Citā vietā, arī Jāņa evaņģēlija pantā, darbības vārds mainīts uz nākotni: *beth tas Layx nake / ka es nhe ways czour lydyczibems ar yums treffeefcho* → *beth thas Layx naks / Ka es nhe ways czour*

²² GR — τότε οί ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη; V— *tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes*; LBž — *Denne flege op de Berge / wol im Jödeschen lande ys*; LB — *Als denn fliehe auff die Berge / wer im Jüdischenlande ist*; LVM1 — *Tad laid bähg wirβon tems Kallnems / kas Juddo=Semme gir*.

²³ GR — ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον; V— *ut omnis qui credit in eum non pereat sed habeat vitam aeternam*; LBž — *Also hefft Godt de Werlt geleuet / dat he synen eyngigen Söne gaff / op dat alle / de an en gelöuen / nicht vorlaren werden / sunder dat ewige Lönnendt hebben*; LB — *ALso hat Gott die Welt geliebet / das er seinen eingeboren Son gab / Auff das alle die an jn gleuben / nicht verloren werden / sondern das ewige Leben haben*.

lydtczibems ar yums treffeefcho (Jņ 16:25)²⁴. Arī šai izmaiņai nav pamata, skatoties iespējamās oriģinālavotos, jo visos šajā vietā tiek lietota tagadne, bet pēc konteksta izmaiņa ir piemērota — tā tika saskaņota ar paligteikumu (*treffeefcho*).

Istenības izteiksmes tagadnes formas maiņa uz nākotni fiksēta vēl vienā vietā. Varbūt arī šajā piemērā ir jārunā par izteiksmes maiņu — *To darreth / czekārth yuus to ferreth / py manne peminnefchenne* → *Tho derreth / czekārth yuus to czerfeth / Py manne peminnefchenne* (1Kor 11:25)²⁵. Tomēr nākamajā pantā ir tieši otrādi — *Aesto czekārth kha yuus no fcho Mayfe ehdath / vnde no fcho Bickere czerfeth / buus ynms ta Kunge Nawe paßluddenath* → *Aifto czekārth kā yuus no fcho Mayfe ehdath / Vnde nho fcho Bickere czerreth / buus yums ta Kunge Nawe paßluddenath* (1Kor 11:26)²⁶. Jāpiezīmē, ka 1Kor 11:26 pantā EE1 lietotā tagadne šajā teikuma vietā neliekas piemērota, bet EE2 tas labots un pieskaņots *ehdath*.

Vienreiz EE1 verbs īstenības izteiksmes tagadnē EE2 nomainīts pret neoteiksmes formu: *tha buus ta Czilweheke Dhelam patczeltam tapt / Ka wueffe / kattre exkan to titcz / nhe thope pa=fufte / beth to mußige cziwofchen dabbuu* → *dabbut* (Jņ 3:14–15)²⁷. Tādu maiņu nav viegli izskaidrot, jo tā šķiet nepamatota, bet var būt, ka tas ir pieskaņots saliktā teikuma pirmajai daļai (sk. pasvītrotu).

3. Vārddarināšanas izmaiņas

Izmaiņu vārddarināšanā nav daudz, tās vērojamas 16 (8 evaņģēliju un 8 epistulu) perikopēs. To mazliet vairāk ir verbos (3.1.) nekā nomenos (3.2.).

3.1. Darbības vārdos veiktas gan prefiksālas, gan sufiksālas izmaiņas. Te četras reizes mainīts verba priedēklis (*pie-*; *no-*; *ie-*; *pār-*): vienreiz pielikts klāt — *kad the czeeruffche tappuffche gir / ka tad to planako* → *kad the Peczeeruffche tappuffche gir / tad tho planako* (Jņ 2:10); divreiz atmests — *nütce*

²⁴ LBž — [...] *De tydt kümpt auerst / dat yck nicht mehr dorch Byspröke mith yuw reden werde* [...]; LB — [...] *Es kompt aber die zeit / das ich nicht mehr durch Sprichwort mit euch reden werde* [...].

²⁵ LBž — [...] *Sölckes döth / so vaken else gy ydt drincken / tho myner gedechtenisse*; LB — [...] *Solchs thut / so oft jr trincket / zu meinem Gedechtnis*; LVM1 — [...] *to darraita / czeekahrt juhß to dferreeta / mannis peeminnādammī*.

²⁶ LBž — *Wente so vaken else gy van dessem Brode ethen / vnnde van dessem Kelcke drincken / schöle gy des HERen dodt vorkündigen / beth dat he kümpt*; LB — *DEnn so oft jr von diesem Brot esset / vnd von diesem Kelch trincket / solt jr des HERrn tod verkündigen / bis das er kompt*; LVM1 — *Aifto czeekahrt juhß no fcho Mais ähdäht / vnd no fcho Bickeri dferraht / buhß jums tha Kunga Nahwes paßluddenath / teekams tas nahk*.

²⁷ LBž — [...] *Also moth des Minschen söne vorhöget werden / up dat alle / de an en gelöuen / nicht vorlaren werden / sunder dat ewige läuent hebben*; LB — [...] *Also mus des menschen Son erhöhet werden / Auff das Alle die an jn gleuben / nicht verloren werden / Sondern das ewige Leben haben*; LVM1 — [...] *ta buhß tha Czillwäka Dählam pa=auxtenatam tapt ka wißi / kattri eekchan to titz / nhe tohp pafuddufchi / bett to muhßchigu dñewofchanu dabbu*.

*tuwe prexkan to Jelgouwe / kur the **nogaya** / Vnde thas thurreya βōw → nātce tuwe prexkan to Jelgouwe / vs kattre the **gaya** / vnde thas weerβes βōw (Lk 24:28); Es βack yums / kas czour to Durwe **nhe e eth** / exkan to Auwekuute → Es βack yums / kas czour tho Durwe **nhe eth** / Exkan to Auwekuute (Jņ 10:1); vienreiz arī nomainīts uz citu — Ta nactz gir **pagaiuffe** → Ta nactz gir **pargaiuffe** (Rm 13:11). Tomēr pilnīgi iespējams, ka abos pēdējos piemēros — **nhe e eth** : **nhe eth** un **pagaiuffe** : **pargaiuffe** — izmaiņas ir neapzinātas.*

Formāli skatoties, priedēklis *ie-* EE2 pielikts klāt arī šai piemērā: *Vnde thas yeme thos Sep=tinge Mayfes / vnde patteitcze / vnde pār loufe thos / vnde **doeuwe** thos bouwims Maetceklims → Vnde tas yeme thos Septinge Mayfes / vnde patteitcze / vnde pār loufe thos / vnd **e doeuwe** thos bouwims Maetceklims (Mk 8:6). Tomēr te, visticamāk, ir drukas kļūda — nevietā ielikta atstarpe, jo EE1 lietots *vnde* EE2 atbilst *vnd*, lai gan bieži pilnīgi pretēji — EE1 sastopams *vnd* EE2 nomainīts pret *vnde*.*

Divreiz mainīts verba atgriezeniskums: vienreiz atmests refleksīvais afikss *sa-*: **Jβabrinoyas** the βōw / vnde teytcze → **Jfzbrynoyas** fšōw / Vnde teytcze (Mt 9:8), bet vienreiz tiešs darbības vārds nomainīts pret atgriezenisko: *Kad nu touwam enaidenekam **Jβalckeft** / thad baryo tho / Twyxth tham / thad cziyrdena to → Kad nu touwam enaidenekam **Jβalckas** / Thad baryo tho / Twyxth tham / tad czirdena to (Rm 12:20).*

Interesanti, ka plaši aprakstītā vārda *dabūt* jauktā paradigma latviešu izloksnēs (sk. Endzelīns 1951:843–844) atspoguļojas arī izmaiņās: *dabbauuth → dabbuith* (Apd 10:43); *dabbuthe → dabbuith* (Apd 8:15); *mhes czour patczefchenne / vnd precibe to Raxte / wene Czerribe dabbuyam → dabboyam* (Rm 15:4). Tās liecina, ka paradigma bijusi jaukta arī 17. gs. sākumā.

3.2. Lietvārdu vārddarināšanas izmaiņas jādala divās grupās, jo daļā vārdu izmaiņas ir ļoti apšaubāmas. Par neapšaubāmām izmaiņām var runāt, ja mainīts lietvārda piedēklis: vienreiz tas mainīts pret citu — exkan **βaltyhe und **nodzibe** → exkan **βaltum** und **Kailum** (2Kor 11:27), bet divreiz atmests — tad pa yem thas tham wyng **Brunnige** → Tad pa yem thas tham wyng **Brunnyias** (Lk 11:22); βeneth to exkan **naftinims** → βeneth to exkan **naftams** (Mt 13:30). EE1 vārds *bruņas* biežāk lietots bez piedēkļa *-ig-* (*Brunye*; 6) un tikai divas reizes ar piedēkli. Tāpat arī *nasta* EE sastopama bez deminutīva piedēkļa *-iņ-*, izņemot citēto piemēru.**

Pārējās izmaiņas lietvārdu vārddarināšanā jāmin kā apšaubāmas, jo vārdi EE1 un EE2 atšķiras tikai ar vienu vai diviem burtiem, piem., varbūtēja priedēkļa maiņa (varbūt precizējums) — *peβatcifchenne → paβatcyffchenne* (Apd 13:31) — vai vienā vietā pielikts piedēklis *-n-* — *Attraitte → Attraitne* (Lk 2:37) —, kas citviet atstāts bez izmaiņām (*attraites* Jk 1:27), bet vēl vienā vietā EE1 sastopams ar piedēkli (Lk 7:12). Iesprausti arī daži patskaņi,

piem., *starpan thens Raxtmaet=cetayems* → *starpan thens Raxtimaetce=tayems* (Mt 9:3) vai *by=fchenne* → *byafchenne* (1Jņ 4:18). Pēdējais piemērs iespējams ir EE1 drukas kļūda, jo iepriekšējā tās pašas perikopes EE1 rindiņā līdzīgs vārds, kas nav pārcelts uz nākamo rindiņu, ir *Byafchenne*. Tātad tas var būt arī nejausī izlaidums, tomēr par šo — *meckle duffeschenne* → *meckle duffchenne* (Lk 11:24) — tā apgalvot ir grūti, jo izlaisti divi burti, kas liek domāt, ka tiem varētu būt cits pamatvārds: pirmatnējs *dust* un atvasinātais *dusēt*.

4. Leksiskās izmaiņas

Izmaiņas leksēmu izvēlē fiksētas 28 (13 evaņģēliju un 15 epistulu) perikopēs. Tomēr arī šai grupā ne visas ir uzskatāmas par īstām — vārdi bieži vien avotā atšķiras tikai ar vienu burtu, kas liek domāt, ka tās varētu būt korektūras kļūdas.

4.1. Šādas apzinātas un neapzinātas izmaiņas vērojamas saikļu nomaiņā, piem., vietām sajaukti burti vārdam piešķir arī citu nozīmi — *ka Chriftus no tims muerronims vs modenaatz* / **un** *nhe wairs muerft* → *Ka Chriftus nho thims mürro-nims vs modenaatz* / **nu** *nhe ways mürft* (Rm 6:9), tomēr nākamie divi piemēri ir īsti stilistiski labojumi: *lelotes* / **beth** *wene mannes waybes* → *lelothes* / **Ka** *wen mannes waybes* (2Kor 12:5) un **Beth** *yuus buuifeeth nofkummuffche* / **beth** *yuufe nofkumfchenne buus pār preczybe tapt* → **Vnde** *yuus buuifeeth nofkummuffche* / **Beth** *yuufo nofkumfchenne buus pār preczibe tapt* (Jņ 16:20).

Nav īsti skaidrs, bet varbūt šai grupā ierindojas arī šī maiņa — *Tad batcy the / kas gir tas ka tas back / pār wene maße bryde ?* → *Thad batcy the / kas gir thas ko tas back / pār wene maße bryde ?* (Jņ 15:18). Ja tā ir apzināta, tas varētu liecināt par saikļa *ka* nomaiņu uz attieksmes vietniekvārdu, kas arī izsaka pakārtojuma sakaru. Tomēr tā var būt arī drukas kļūda, jo iepriekšējā pantā esošajā līdzīgā konstrukcijā nekas nav mainīts: *Kas gir tas / ka tas vs mums backe* (Jņ 15:17).

Lielāko atsevišķo daļu veido vārda *kad* maiņa — kopā 7 reizes. Lai gan zinātnieku viedokļi dalās — tas ir saiklis vai apstākļa vārds (sk. Paegle 2003: 221; LLVMSA: 206–212) —, turpmāk sniegtajos piemēros *kad* visdrīzāk būtu uzskatāms par saikli. EE2 *kad* piecas reizes nomainīts pret saikli *ka*: *Szuuty the py tems Petrum vnde Johannem / kattre / kad the Semmen nätce / luudtce the pār thens* → *kattre / ka the Semmen nätce / luudtce the pār thens* (Apd 8:18); *thas noticke / kad the nogaye* → *tas noticke / ka te nogaye* (Lk 17:14)²⁸; *Kad thas nu exkan to Helle / vnde exkan to moke by* → *Kha thas nu exkan to Helle vnde exkan to moke by* (Lk 16:23); *BEth prexkan tho fweetke to leledene*

²⁸ LBž — [...] *Vnde ydt geschach / do se hen gingen / würden se reyne*; LB — [...] *Vnd es geschach / da sie hin giengen / worden sie rein*; LVM1 — [...] *Vnd tas notickahß kad tee noghaya / tappa tee kiefti*.

kad Jefus atšynne / **ka** winge layx nātczis by / **ka** thas aran ſcho Paffoule edth py Thewe → **BEth** prexkan to ſweetke tho leledene **ka** JEfus atšynne (Jņ 13:1); ta gir ta ledtcybe Johannis / **kad** te Judde no Jerufalem Bafnicekunges vnd Leuites futy / **ka** te tam joutate / kas eftu ? → ta gir ta ledtczibe Johannis / **Ka** te Judde (Jņ 1:19). Tomēr divos gadījumos **kad** mainīts pret **kas** — **kad** tas layx nātcys → **Kas** tas layx nātcys (Jņ 16:4) vai **kad** es no to Ammatte no celtz thope → **Kas** es nho to Ammatte nho czeltz thope (Lk 16:4) —, un tās, šķiet, ir drukas kļūdas. Vienreiz **kad** nomainīts pret **tad**, kas izskatās pēc EE1 drukas kļūdas novēršanas: **kad** es man pathe godhete **khad** nhe gir mans goodtcz neeneke → **kad** es manni patti godhete **tad** nhe gir mans goodtcz neeneke (Jņ 8:54).

Iespējams, arī ta nomainai pret **tad** ir līdzīgs cēlonis: **tha** ſacket / Tam kungam gir thös wayage → **thad** ſacket / tam Kungam gir tös wayage (Mt 21:3)²⁹; vnde **ta** ehde tas no ſcho Mayfe → Vnde **thad** ehde tas no ſcho Mayfe (1Kor 11:28)³⁰. Te apstākļa vārda **tā** lietošanu EE1 citi avoti nepamato.

Par neapšaubāmi apzinātu apstākļa vārda izmaiņu jāuzskata tikai šī Lūkas evaņģēlija pantā: **tad** thope peetz ar to patte czilwheke nickmake nhe ka **paprefche** → nhe ka **pirmack** (Lk 11:26)³¹, kurai, iespējams, ir bijis stilistisks iemesls.

4.2. Sešas reizes EE2 nomainīts vietniekvārds, tomēr četras no tām atkal atšķiras tikai ar vienu burtu un, ņemot vērā citvalodu avotus un kontekstu, drīzāk izskatās pēc drukas kļūdas nekā pēc labojuma: **Beth** exkan **wueffims** letims → **Beth** exkan **müffims** letims (2Kor 6:4); es fuute py Vnde **tas** noticke / **kad** tas Whelns yfbroudtce → Vnde **tad** noticke / **Kad** tas Whelns yfbroudtce (Lk 11:14)³²; nu pallecke **ta** Titczybe → nu pallecke **ka** Tytczibe (1Kor 13:13); es fuute / py **yums** Prophetes vnd Guddres → py **mums** (Mt 23:34)³³. Atsevišķi jāmin divi: **Beth** **kad** es tös Whelnes czour Beezebub Jfczeno / czour **kade** Jfczen thös → czour Bellzebub Jfczeño / czour **ko** Jfczen tös (Lk 11:19)³⁴ un **wuerßon**

²⁹ LBž — [...] **so** spreket: De Here bedarffer erer [...]; LB — [...] **so** sprechet: Der HERR bedarf ihrer [...]; LVM1 — [...] **tad** fackaita: Tam Kungam wayaga thäß [...].

³⁰ LBž — [...] vnde **also** ethe he van dessem Brode [...]; LB — [...] vnd **also** esse er von diesem Brot [...]; LVM1 — [...] vnd **tad** warr tas ähft no ſcho Mais [...].

³¹ LBž — [...] Vnde idt wert darna mit demsülüen Minschen erger / denn **vörhen**; LB — [...] Vnd wird hernach mit dem selbigen Menschen erger / denn **vorhin**; LVM1 — [...] vnd tad pehtz tohp ar to paffchu Czillwäku nicknake / nhe ka **pirmack**.

³² LBž — [...] Vnde **ydt** geschach / do de Düüel vthuor [...]; LB — [...] Vnd **es** geschach / da der Teufel ausfür [...]; LVM1 — [...] Vnd **tas** notickahtß / **kad** tas Wälls ißbedhje [...].

³³ LBž — [...] Ick sende tho **yum** Propheten vnde Wyse [...]; LB — [...] Jch sende zu **euch** Propheten vnd Weisen [...]; LVM1 — [...] es ſuhtu py **jums** Prophetus vnd Ghuddrus [...].

³⁴ LBž — So yck auerst de Düuele yth dorch Beezebub ythdriue / dorch **wene** dryuen se yuwe Kinder vth? [...]; LB — So aber ich die Teufel durch Beelzebub austreibe / durch **wen** treiben sie ewre Kinder aus? [...]; LVM1 — Bett **kad** es tohß Wällus czaur Beelzebubu ißdännu / czaur **ko** ißdännu~ tad tohß juhſi Bährni? [...].

*tems kalnems / kas exkan Judde Semme gir → wuerßon thems kalnems / Kattre exkan Judde Semme gir (Mt 24:16)*³⁵. Tie ir stilistiskie labojumi, kuriem pamats jāmeklē latviešu valodā, nevis jāsaista ar citvalodu avotiem un to atšķirībām.

4.3. Visdrošāk var minēt *verb*us, kas mainīti piecos pantos: *Tho gir the nokouwuffche → Tho gir te nodeuwuffche* (Apd 10:39)³⁶; *abdroudye to / tham bye kluffe czefth → abdroudye to / Ka tham bye kluffe buth* (Lk 18:39); *vnde Jslicka tims wueffe raxte → vnde platti tims wüffe raxte* (Lk 24:27); *nätce tuwe prexkan to Jelgouwe / kur the nogaya / Vnde thas thurreya böw → nätce tuwe prexkan to Jelgouwe / vs kattre the nogaya / vnde thas weerßes böw* (Lk 24:28); *kattre prettibe tho Dwhefel czinyas → Kattre prettibe tho Dwhefel czixtas* (1Pēt 2:11). Kā redzams, šīs maiņas ir neapšaubāmas, tāpēc jārunā par rediģēšanu, bet var tikai minēt, kāds tai bijis iemesls. Tomēr, arī runājot par vārdiem, jāmin iespējamās kļūdas — *darreth → derreth* (1Kor 11:24).³⁷

4.4. Četras reizes nomainīti arī lietvārdi: *vnde whel wene karte backe es → vnde whel wene kattre backe es* (Fil 4:4), *exkan ßaltyhe vnd nodzibe → exkan ßaltum vnd Kailum* (2Kor 11:27) un *Beth no to dhele Dewš touws kreeßls palleke no mußibe mußam → Beth nho to Dhele Dewš touws kreeßls pallecke nho mußige mußam* (Ebr 1:8). Pirmais piemērs ir acīmredzama korektūras kļūda, jo vietniekvārds šajā teikuma vietā nav pamatots, tomēr otrs sasaistās ar citviet četras reizes nomainīto tās pašas saknes īpašības vārdu *nogs*, piem., *Es efme Nöx buewis → Es efme kails buewis* (Mt 25:36,43). Visi četri gadījumi ir tai pašā Mt 25 perikopē. Ebr 1:8 lietvārda *mūžiba* nomaina uz adverbu *mūžigi* liekas pamatota, jo citviet EE leksēma *mūžiba* nevienu reizi neparādās, bet pastiprinājuma konstrukcijā ar *mūžam* lietots tikai apstākļa vārds *mūžigi*. Iespējams *mußibe* EE1 radusies kā drukas kļūda, jo *b* un *g* gotiskajā šriftā ir diezgan līdzīgi. Te jāmin arī pretējs piemērs, kad līdzīga drukas kļūda ir EE2, nevis EE1 — *mylige Brale → mylibe Brale* (Gal 4:28). Te tā paša iemesla dēļ ir sajaukti burti *g* un *b*, jo nevienā citā vietā uzrunā *mīlība* neparādās.

Par burtu sajaukšanu var runāt arī nākamajā piemērā — *Töw nhe buus nhe wene wyltige lydtczibe dhot → Thöw nhe buus nhe wene wiltige ledtczibe dhot*

³⁵ LBž — [...] *denn vörhen.*; LB — [...] *denn vorhin.*; LVM1 — [...] *nhe ka pirmahk.*

³⁶ LBž — [...] *Den hebben se gedödet* [...]; LB — [...] *Den haben sie getödet* [...]; LVM1 — [...] *To gir tee nokahwuffſchi* [...].

³⁷ Sal. *Ta yr manna Meße katträ paer yums pär loufta thope / To darreth py manne peminnefchenne. Tha lydtcz arridtczan tho Bickere / Peettz tho wackarre ehdenne / Vnde ßatcy / Schis Bickers gir tas Jous Eftadyums exkan man ne Affene / Tho derreth / czekärth yuus to czefjeth / Py manne peminnefchenne* [...].

(Rm 13:9)³⁸. Tā ir daļa no astotā baušļa, un nevienā agrāk vai arī pēc EE1 izdotā grāmatā nav lietota leksēma *līdzība*. Vācu vārds *zeugnis* vienmēr, pat EE1, tulkots kā *liecība*, izņemot šo un vēl vienu vietu, bet *līdzība* atbilst vācu *Gleichnis* (retāk *Spruch*).

4.5. Formāli skatoties, varētu teikt, ka vienreiz EE2 mainīts arī prievārds: *Beth te βhere no to garryge Ackmenne* → *Beth te czhere tho to garrige Ackmeñe* (1Kor 10:4)³⁹. Tomēr tā ir acīmredzama drukas kļūda, ko pierāda nevajadzīga vietniekvārda atkārtošana artikula funkcijā.

Par kļūdu jādēvē arī šāda maiņa: *gir wene wuβige Werdtczybe* → *gir wene muβige Werdtzibe* (Gal 4:25). Te, līdzīgi kā iepriekš citētajā 2Kor 6:4, sajaukti burti *m* un *w* — citos avotos atrodams vienīgi EE2 variants *mūžīgs*.

5. Sintaktiskās izmaiņas

Izmaiņas EE2 teikuma sintaktiskajā struktūrā vērojamas 18 (11 evaņģēliju un 7 epistulu) perikopēs. Tās EE2 var būt saistītas ar vārdu secības maiņu (5.3.), prepozīcijām un ar tām saistīto locījumu izmaiņām (5.2.) vai arī ar citām izmaiņām teikuma uzbūvē (5.1.).

5.1. 20. gs. pastāvēja uzskats (sk. Augstkalns 1934: 13; Ozols 1965: 91), ka EE sintakse ir aplama un kļūdaina, jo EE esot burtisks tulkojums no Luterā Bībeles, līdz ar to pārtulkotas arī vācu valodas sintaktiskās konstrukcijas. Tomēr jau gadsimta beigās šos asos apgalvojumus kritizējis P. Vanags (1996), lai gan atzinis, ka attiecība starp EE latviešu valodas arhaiskajām konstrukcijām un tām, kuras seko lejasvācu tekstam, ir nesamērojama. Pēc EE1 un EE2 salīdzināšanas tam var tikai piekrist un piebilst, ka bieži maiņas otrajā izdevumā neliekas nejaušas un lielākoties var tikt uzskatītas par apzinātu vācisku konstrukciju nomainītu pret latviskākām. Piemēram, tas vērojams piederības teikumos. Lai gan EE1 visai konsekventi bija ievērota latviešu valodas piederības konstrukcija (sk. Vanags 1996: 71), dažviet vēl saskatāmas vācu valodas pēdas un loģiskais subjekts lietots nevis datīvā, bet nominatīvā. Tas vietām pamanīts un EE2 labots: *Aefto tho buus yums / βynnath ka neewens Moutczenex ieb neeffkyftz / ieb neegouβyx* (*katetrs tur gir wens Elkedewe kalps*) *neewene dallibe gir / exkan tho walftybe Chrifti unde Dewe* → *Ka neewenam Moutczeneka~ yeb neeffkyfta~ / yeb neegouβyga~* (*Katters gir wena*

³⁸ LB—[...] *du sollst nicht falsch Zeugnis geben* [...]; LVM1—[...] *Tōw nhe buhβ nhe patteefu leezibu doht* [...].

³⁹ LB—[...] *Sie truncken aber von dem geistlichen Fels* [...]; LVM1—[...] *bett tee dfehre no to gharrigu Ackmini* [...].

Elkedewe kalps) neewene dallibe gir (Ef 5:5)⁴⁰. Citētajā piemērā redzama vēl viena sintaktiskā maiņa iekavās esošajā vārdkopā — nenoteiktā artikula vietā lietotais skaitļa vārds *viens* EE2 saskaņots ar atkarīgo komponentu (*Elkedewe*), nevis ar neatkarīgo (*kalps*), kā tas ir EE1.

Tas pats jāsaka par nākamo piemēru, kurā loģiska subjekta locījums ir precizēts: *vnde winge Kōninge walfstibe nhe buus gals* → *vnd winga Kōninge Walfstibey nhe buus gals* (Lk 1:33)⁴¹. Šo maiņu, resp. precizējumu, ir pamanījis jau A. Augstkalns (1933: 49–50), kas teicis, ka datīva apzīmēšana ar *e* šai vietā laikam radusies, rakstītājam nesadzirdot divskani, tomēr, ja EE1 lietotā forma *walfstibe* apzīmē nominatīvu, tas visdrīzāk būs radies attiecīgas vācu valodas konstrukcijas ietekmē.

Datīva un nominatīva maiņa vietniekvārdā vērojama vēl dažos piemēros: *ka yums staiğaath buufe* → *Ka yuus staiğaath buufe* (1Tes 4:1) un pretēji — *Mhers / taps yums exkan yuufe kleepe dhotz. Aefto / ar to Mhere / ar kattre yuus Jfmherifeeth / taps yums atkal emherydtcz* → *aifto / ar to Mhere / ar kattre yums Jfmherifeeth / taps yums atkal emherydtcz* (Lk 6:38)⁴². Tomēr te abos teikumos tā visdrīzāk ir EE2 kļūda (varbūt hiperkorekcija), jo locījuma maiņa tādā sintaktiskajā pozīcijā nav pamatota. Šai sakarā jāmin vēl viens interesants piemērs — *pallydtcze muns* → *pallidtcze muus* (Mt 8:25), kas ir iespējamas kļūdas vietā izdarīta cita iespējama kļūda, jo gan EE1, gan EE2 verbs *pallidzēt* visos padsmīt gadījumos EE pārvalda objektu datīvā.⁴³

Piederības izteikšana mainīta vēl citā vietā: *Joutaye tims Jefus vnde batcy / ko domaath yuus no Chrifto ? ka Dhels gir tas ?* → *Joutaye thims JEFus vnde batcy / ko domaath yuus no Chrifto ? kam Dhels gir tas ?* (Mt 22:41–42)⁴⁴. EE1 piederība izteikta ģenitīvā, bet EE2 — datīvā, tomēr šai gadījumā nevar pilnīgi

⁴⁰ LBž — *Wente dat schöle gy weten / dat nen Horenyeger / edder vnreyne / edder Giriger (de dar ys ein Affgöde Dener) Erue hefft in dem Kyke Christi vnde Gades; LB — Denn das solt jr wissen / das kein Hurer oder Vnreiner oder Geitziger (welcher ist ein Götzendienner) Erbe hat an dem reich Christi vnd Gottes; LVM1 — Aifto to buhß jums sinnaht / ka nhe weenam Mauzeneekam / jeb nhekeiftam / jeb nhegaufcham (katters gir weens ällka=deewa Kallps) nheneekada dalļa gir py to Wallstibu CHrifti vnd Deewa.*

⁴¹ LBž — [...] *vnde synes Kōninckrykes wert nen ende syn; LB — [...] vnd seines Königrichs wird kein ende sein; LVM1 — [...] vnd tha Kōninja=Wallstiba nhe mittehfšees.*

⁴² LBž — [...] *Wente mit der Mathe / dar gy mede methen [...]; LB — [...] Denn eben mit dem Mas / da jr mit messet [...]; LVM1 — [...] Aifto ar to Mähru / ar kattre juhß ißmehrohfšeeeta [...].*

⁴³ Jāpiemin interesanta sakritība — Tartu Universitātes bibliotēkas 1587. g. EE eksemplārā ar roku ierakstīta dziesma *Wens stippers pils gir muse Dewus* (par to Augstkalns 1935: 28–33), kurā viscaur *muns* vietā tiek rakstīts *muns*, un vienā vietā ir pat pie tā paša verba — *tas pallidtcze muns*. Gan J. Endzelīns, gan A. Augstkalns norāda, ka tāda disimilēta forma esot sastopama izloksnēs, bet līdzekus izsaka arī šaubas, vai norakstītājs pareizi atšifrējis (Augstkalns 1935: 32). Laikam arī EE1 šī vienreiz lietotā forma ir norakstītāja vai drīzāk burtliča atšifrēšanas kļūda.

⁴⁴ LBž — [...] *fragede se Jhesus vnde sprach: Wo düncket yuw by Christo: WENS Sōne ys he? [...]; LB — [...] Fraget sie Jhesus / vnd sprach / Wie düncket euch vmb Christo? WES son ist er? [...]; LVM1 — [...] jautaya tohß JEFus/ vnd šatziya: Ko fkeetaht juhß no CHrifto? Ka Dähls gir tas? [...].*

izslēgt arī nejausību, jo vārdi atšķiras tikai ar vienu beigu burtu, lai gan tas ir maz ticams, jo burts pielikts, nevis atmests.

Ar locījumu izvēli saistītu maiņu vai precizējumu EE2 ir vairāk, piem., *kad es man pathe godhete* → *kad es manni patthi godhete* (Jņ 8:54); *Juus dhewet man Meyfter* → *Juus dhewet manni Meyfter* (Jņ 13:13). Te ir grūti noteikt, ko īsti EE1 apzīmē vārds *man* — ja datīvu, tad tā ir maiņa, bet ja akuzatīvu — precizējums. Ņemot vērā P. Vanaga (1996: 75) pamanītu īpatnību, ka lejasvācu valodā vsk./dsk. dat. un ak. netiek šķirti, jādomā, ka tas ir datīvs, kas EE1 radies tulkojumavota iespaidā.

Divreiz locījumu maiņas notikušas vārdu savienojumos: *wens Spittals wyrs naetce* → *wens Spittalu wyrs naetce* (Mt 8:2)⁴⁵ un *thäs Debeffes ftip=prums* → *thäs Debeßu ftipprums* (2Pēt 3:10). Šķiet, abos piemēros pāriets uz vīr. dz. dsk. ģenitīvu. Lai gan vārds *debesis* apzīmētājā EE sastopams itin bieži, šādā formā, proti rakstībā, fiksēts vienīgo reizi.

Vēl pie sintaktiskajām izmaiņām jāmin EE1 pleonastiskas konstrukcijas lietojums ar papildu pronomenu blakus atgriezeniskam verbam, kas EE2 atmests, piem., *unde thas ßeedas ßöw* → *Vnde thas ßeedas* (Lk 5:3)⁴⁶ un *Tad greßes ßöw Jefus apkarth* → *Thad greßes JEFus apkaärth* (Mt 9:22)⁴⁷. Kaut arī tas nav darīts konsekventi, jo atmests tikai šajās divās vietās, bet pārējās vairāk nekā simt vietās ir atstāts.

5.2. Izmaiņas redzamas arī p r e p o z i c i j ā s un to pārvaldītajos locījumos. Vienreiz pēc vācu valodas parauga lietota prievārda konstrukcija EE2 nomaiņa pret illatīva formu: *no tims muerronims / py tho trefschene* → *nho thims mürronims / than trefschan denan* (Lk 24:46). Trīs reizes EE2 precizēts vai mainīts prievārdu saistījums ar noteiktām locījuma formām: *pa labbe und pa kreyfe roke* → *pa labbey und pa kreyfey roke* (2Kor 6:4); *aefto no tho manne thas to yems* → *aifto no tha manne thas to yems* (Jņ 16:14); *ftipprims tapt czour bouwe Garre / py tho efchige Czilwehe* → *ftipprims tapt czour bouwe Garre / py tha efchige Czilwehe* (Ef 3:16); *grib es to py yums fuutyth* → *grib es tho py yuus fuutyth* (Jņ 16:7). Te konsekvence nav vērojama, jo ar citētajiem prievārdiem vienskaitlī EE vārdi pārmaiņus lietoti gan akuzatīvā, gan ģenitīvā.

⁴⁵ LBž — *Vnde sae / ein Vthsettisch man quam unde bedede en an* [...]; LB — *Vnd sihe ein Aussetziger kam / und betet jn an* [...]; LVM1 — *Vnd raugi / weens Spittalix Wiers nahe / und peeluhdfe to* [...].

⁴⁶ LBž — [...]; *Vnde he settede sick* [...]; LB — [...]; *Vnd er satzte sich* [...]; LVM1 — [...]; *und tas pafsedeyahß* [...].

⁴⁷ LBž — *Do wende sick Jhesus vmmme* [...]; LB — *Da wendet sich Jhesus vmb* [...]; LVM1 — *Tad attgrefehß JEFus apkahrth* [...].

5.3. Salīdzinot EE izdevumus, atklājas vārdu secības maiņa, kas notikusi četros gadījumos, piem., EE1 apzīmētājs seko aiz apzīmējamā vārda, savukārt EE2 apzīmētājs pārcelts pirms tā, kā arī ir ierasts latviešu valodā: *JEfu tu Dhels Dauide* → *JEfu tu Dauids Dhels* (Lk 18:38)⁴⁸. Vienreiz apzīmētājs, kas EE1 citvalodu ietekmē teikumā novietots tālu no apzīmētāja, uztveres atvieglošanai pietuvināts: *Beth mhes / mylige Brale effem Jfaacs / peetz to peŕatcyŕhenne Bherne* → *effem Jfaacs / Bherne Peetz tho peŕatcyŕhenne* (Gal 4:28)⁴⁹. Arī trešajā piemērā vārdu secības maiņa izslēdz iespējamo EE1 pārpratumu: *aefto ka tu nhe touwe kaye py wene Ackmenne nodouffe* → *Kha tu teuwe kaye nhe py wene Ackmenne nodouffe* (Mt 4:6)⁵⁰. Ceturtais piemērs varējis rasties, pārrakstot tekstu vai arī to liekot — *gaye tas tims czour to Szirde / vnd ŕackode tös Sobes* → *gaye tims thas czour tho Szirde / vnde ŕacköde tös Sobus* (Apd 7:54)⁵¹. Kad vārdi ir tik līdzīgi, gan pārrakstītājs, gan burtlicis viegli tos varējuši samainīt vietām pat nepamanot.

6. Strukturālās izmaiņas

Kopējā EE2 krājuma struktūra no EE1 neatšķiras — jauni fragmenti nav pielikti un jau esošie nav mainīti vietām, saīsināti vai papildināti. Līdz ar to par strukturālajām izmaiņām tiek uzskatītas tādas, kas radušās panta vai teikuma robežās, nevis perikopju krājuma struktūrā. Tādu EE2 ir daudz — 42 perikopēs, tomēr pielikumumu (6.1.) ir piecreiz mazāk nekā izlaidumu (6.2.) (sk. 1. diagrammā attiecīgi 7. un 8. tipu).

6.1. Pielikumi

Salīdzinot EE1 un EE2, pielikumi atrodami 7 perikopēs — 3 evaņģēliju un 4 epistulu izviljumos (sk. 1. diagrammā 8. tipu). Trīs no tiem ir ekvivalenti visiem iespējamiem tulkojuma avotiem un izskatās drīzāk kā EE1 nejaušu izlaidumu labojumi: *Dene vnde Nackte es exkan tho czillumme tās Jures buewis* →

⁴⁸ GR — [...] Ἰησοῦ υἱε δαυιδ [...]; LBž — [...] *Jhesu du Söne Dauid* [...]; LB — [...] *Jhesu du Son Dauid* [...]; LVM1 — [...] *JESV tu Dawida dähls* [...].

⁴⁹ GR — ἡμεῖς δε ἀδελφοὶ κατα ἰσαακ ἐπαγγελίας **τεκνα** εσμεν; LB — *Wir aber / lieben Brüder / sind Isaac nach / der verheissunge Kinder*; LVM1 — *Bett mhes / myli Brahli / äjšam Jfaaca / pehtz to šoljchanu / Bähmi*.

⁵⁰ LBž — *vp dat du dynen Vöth / nicht an eynen Steen stötest*; LB — *Auff das du deinen fuss nicht an einen stein stössest*; LVM1 — *ka tu šawu Kahyu py nhekahdu Ackmini daufi*.

⁵¹ LBž — *ginck ydt en dorch dat herre / vnde beten de teenen auer en thosamende?*; LB — *Giengs jnen durchs hertz / vnd bitten die zeene zusammen vber jn*; LVM1 — *ghaya taß teems czaur širrdi / vnd ŕackohde tohß Sohbus par to*; VLH — *gahja tas teem zaur širdi / in sakohde tohs Sohbus pahr wiņņu*.

Dene vnde Nackte efme es exkan tho czillumme tās Jures buiwis (2Kor 11:25)⁵²; *bedeye wens py tho czelle* → *bedeye wens acklis py tho czelle* (Lk 18:35)⁵³; *Ludt-czeeth / thad yuus dabbuseeth / yuufe lyxmibe puelnige gir* → *yuus dabbufeth / Ka yuufe lyxmibe pūlnige gir* (Jņ 16:24)⁵⁴. Tomēr pārējiem pielikumiem atbilstmju citos avotos nav, piem., *tad gir the arridtczan Dewe walstibes Manteneke / Czour Chriftum* → *Czour JEFum Chriftum* (Gal 4:7)⁵⁵. Lai gan īstais pielikšanas iemesls nav skaidrs, tulkojumos personvārdu *Jēzus* mēdz apzināti pielikt blakus esošajam *Kristus* neatkarīgi no tā, vai tas ir avottekstā. Taču nākamos pielikumus par apzinātiem grūti saukt, jo daži ir acīmredzama jauna EE2 korektūras kļūda — *Beth par thōw ofedth tas kunx* → *Beth pār thōw ofedth tas ras Kunx* (Jes 60:2) un *pawheeley tas Kunx paardoth / βōw / vnd bouwe Sewe* → *pawheeley thas Kunx paardoth / βōw / vnd vnde bouwe Sewe* (Mt 18:25). Abos gadījumos redzams iepriekšējās leksēmas atkātojums — *ras* ir līdzīgs vārdam *tas*, bet *un* atkārtots, pārceļot teikumu uz nākamo rindiņu (pirmais *vnd* ir pēdējais rindas vārds, otrs *vnde* — pirmais). Iespējams, vēl viens šīs grupas piemērs — *Kattrimš thas βōw peetcz bouwe czefchenne czywis paradyes by / czour daffchade paradifchenne* → *czywis paradyes by tho / czour daffchade pa=radiffchenne* / (Apd 1:3)⁵⁶ — jā-uzskata par EE2 kļūdu, jo papildinātāja lietošana pantā nav pamatota un pat rada pārpratumu.

6.2. Izlaidumi

Izlaidumi EE2 vērojami pat 35 perikopēs — 21 evaņģēliju un 14 epistulu izvilkumos. Tie pēc struktūras iedalāmi divās grupās: dažu (6.2.1.) vai viena (6.2.2.) vārda izlaidumos, kas veido acīmredzamu vairākumu.

6.2.1. Gandrīz visi vairāku blakus esošu vārdu izlaidumi tiek uzskatīti par t. s. parablepsi, kas radusies kā burtliča vai pārrakstītāja lasīšanas kļūdas, kad līdzīga teikuma daļa, liekot vai pārrakstot tekstu, izlaista. Salīdzinot EE1 ar EE2, vienā pantā fiksēti pat divi tādi izlaidumi (a), tomēr lielākoties pantā ir pa vienam (b):

⁵² LBž — [...] *Dach vnde nacht hebbe yck thogebraucht / ynn der düpede des Meers*; LB — [...] *Tag vnd nacht hab ich zbrucht in der tieffe des meers*; LVM1 — [...] *Deenu vnd nakti äßmu es Juhra dñillmà biyis*.

⁵³ LBž — [...] *satt ein Blinde am wege* [...]; LB — [...] *sass ein Blinder am wege* [...]; LVM1 — [...] *šehdeya weens Acklis Czellmaly* [...].

⁵⁴ LB — *Biddet / so werde gy entfangen / dat yuufe früuude vullenkamen sy*; LB — *Bittet / so werdet jr nemen / das ewre freude volkomen sey*; LVM1 — *Luhdfeeta / tad juhß jempßeeta / ka juhšsa liexmiba pillniga warr buht*.

⁵⁵ GR — καὶ κληρονόμος διὰ θεοῦ; V — *filius quod si filius et heres per Deum*; LB — *so sinds auch Erben Gottes / durch Christum*.

⁵⁶ LBž — [...] *lëuendich bewyset hadde* [...]; LB — [...] *lebendig erzeiget hatte* [...]; LVM1 — [...] *dñiews paradiyees by* [...].

- a) *Tha czerre wueffe lethe / **Ta pe czeſche wueffe lethe**. *Tha myleſtibe nhe tope pekuffuffe / ka tomher ta preſche fluddenaſchenne nomitteeffes unde tās Wallodes nomitteeffes → *Tha czerre wuffe [...] lethe. Tha myleſtibe nhe thope pekuffuffe / Ka tomher tha preſche fluddenaſchenne [...] nomitteeffes* (1Kor 13:8);**
- b) *tappe lydctz ka wens citcz Czilwhex / **unde no prate kha wens Czilwhex** attraftz → *tappe lydctz ka wens [...] Czilwhex attraftz* (Fil 2:7–8); *und mhes redczeyam wyng godybe / **wene godybe** / kha tha wene peczimpte → unde mhes redczeyam winge godibe / [...] Kha tha wene peczimpte* (Jņ 1:14); *es ſacke thōw / czelles auxkam. **Vnde tas Muerronis czeelles auxkam** → es ſacke thōw / czelles [...] auxkam* (Lk 7:15); *Enaydeneke apkārth thōw / **und towwe Berne ar thōw** / **wene ratte pille apkārth thōw** ſittys → Enaydeneke apkārth thōw [...] ſittys* (Lk 19:43); *ka the to nhe redtze / **ieb the tho yow redtzc und nhe ſapprooth** / **ieb the tho yow czirde** → *Ka the tho nhe redtze / [...] yeb te to yow czirde* (Lk 8:10).**

EE2 ir arī daži t. s. *homoioteuton* izlaidumi (kad sakrīt tikai vārda beigās), piem., *warrens nho darbims unde wārdims prexkan → warrens no darbims [...] prexkan* (Lk 24:19). Par tādu jāuzskata arī *beth exkan tho ſalde mykle tās tyribes → Beth exkan [...] tās tyribes* (1Kor 5:8), lai gan pasvītrotie vietniekvārdi sakrīt daļēji.

Tikai vienu no daudzajiem vairāku vārdu izlaidumiem EE2 var pielīdzināt apzinātai izmaiņai — *Nhe by **tham tad** yums to doudtze wayrack darrith ? → Nhe by [...] yums to doudtze wairack darryth ?* (Mt 6:30) –, tomēr arī tajā nav pilnībā izslēgta kļūdas iespēja, jo citvalodu avotos un vēlākajos latviešu perikopju krājumos tāds papildinātāja izlaidums neparādās⁵⁷.

6.2.2. Veselās 27 perikopēs EE2 fiksēti viena vārda izlaidumi. To izcelsme dažādāka nekā iepriekš aplūkotajās grupas, jo ne visus var uzskatīt par iespējamām kļūdām. Iedalot pēc vārdšķirām, var redzēt, ka tie tomēr lielākoties ir nelokāmi palīgvārdi vai artikula funkcijā lietots vietniekvārds *tas, tā*. No sintakses viedokļa tie bieži vien ir teikuma palīgocekļi.

6.2.2.1. Visbiežāk — 10 perikopēs — EE2 izlaists vietniekvārds, kas EE1 ticis lietots. No tām septiņas reizes *tas, tā*, kas trīsreiz EE1 lietots vācu artikula vietā (a), divreiz ir salikta teikuma komponenta teikuma priekšmets (b), bet vienreiz papildinātājs (c) un vienreiz ir EE1 kļūdas atmešana (d):

- a) *gaye tas tims czour to Szirde / vnd ſackode **tōs Sobes** → gaye tims thas czour tho Szirde / vnde ſackōde [...] Sobus* (Apd 7:54)⁵⁸; *vnd prexkan **tims***

⁵⁷ LBž — [...] *Scholde he **yuw dat** nicht vēle mehr don?* [...]; LB — [...] *Solt **er das** nicht viel mehr euch thun* [...]; LVM1 — [...] *negg by **tad tam** to jums wehl wairahk darrith?* [...].

⁵⁸ LBž — [...] *ginck ydt en dorch dat herre / vnde beten **de** teenen auer en thosamende?*; LB — [...] *Giengs jnen durchs hertz / vnd bitten **die** zeene zusammen ober jn*; LVM1 — [...] *ghaya taß teems czaur ſirrdi / vnd ſackohde **tohß** Sohbus par to*; VLH — [...] *gahja tas teem zaur ſirrdi / in sakohde **tohs** Sohbus pahr wiņņu*.

- Szunnims mheftha → Vnde prexkan [...] Szunnims mheftha (Mt 15:26)⁵⁹;
 vnde kha **ta** Sepe tās Maſgatayes → vnde ka [...] Sepe thās Maſgatayes
 (Mal 3:2)⁶⁰;
- b) Kad to loudis redtczey / Jſabrinoyas **the** βōw / vnde teytcze → Jſzbrynoyas
 [...] fzōw / Vnde teytcze (Mt 9:8)⁶¹; VNde kad thas atkal Jsgaya / no tims
 Eβyms Tyri vnde Sydon / nātce **thas** py to Galileiſche Juure → nātce [...]
 py tho Galileiſche Juure (Mk 7:31)⁶²;
- c) Tad paßluddenaye the **tham** / Jefus no Nazareth edth tur ſetctzen → Tad
 paßluddenaye te [...] JEFus no Nazareth edth tur czetctzen (Lk 18:37),⁶³
- d) Jf=gaye aran **to tho** Baſnice → Jſgaye aran [...] tho Baſnice (Jņ 8:59).

Meklējot a–c daļās citēto izmaiņu cēloni un salīdzinot piemērus ar to atbilstmēm citvalodu avotos (sk. vērēs), var redzēt, ka EE1 lietotajam vietniekvārdam *tas, tā* vienmēr ir atbilstme Luterā Bībelē, tāpēc to atmešanu EE2 nevar skaidrot ar iespējamu tulkojuma vai rediģējuma avota ietekmi. Turklāt piecas reizes no sešām vietniekvārds saglabājies arī G. Mančēla perikopju krājumā. Šķiet, šis EE2 izmaiņas ir apzinātas, jo, piem., pat tad, kad atmeš teikuma priekšmets (b), tas neizskatās pēc nejaušas izlaišanas — pirmajā salikta teikuma daļā teikuma priekšmets skaidri izteikts un tā atkārtošana nav nepieciešama.

Trīs reizes EE2 atmesti arī citi vietniekvārdi, kas teikumā veic dažādas sintaksiskās funkcijas: *Jefus batcy vs tho / peetcz to / ka tu man redtczeyš effe Thoma thad titcztu → ka tu [...] redtczeyš effe Thoma tad titcztu* (Jņ 20:29)⁶⁴; *Aefto kas βōw pattim auxtenayas / tam buus ſemmotam tapt. / Vnde kas βōw pattim ſemmoys → Aifto kas fzōw pattim auxtenayas / Tham buus ſemmotam tapt. / Vnd kas fzōw [...] ſemmoys / tham buus auxtenatam tapt* (Lk 14:11)⁶⁵;

⁵⁹ LBž — [...] vnde werpe ydt vor **de** Hunde; LB — [...] vnd werff es fur **die** Hunde; LVM1 — [...] vnd preekſch ſunneems meſt; VLH — [...] in ſunneems preekſcha meſt.

⁶⁰ LBž — [...] vnde alse **de** Sepe der Wesscher; LB — [...] vnd wie **die** Seiffe der Wesscher; LVM1 — [...] ka **thas** Seepes tahß Maſghatayas.

⁶¹ LBž — Do dat Volck dat sach / vorwunderde **ydt** sick [...]; LB — Da das Volck das sahe / verwundert **es** sich [...]; LVM1 — Kad tee Łaudis to redſeya / brynoyahß **tee** [...].

⁶² LBž — Vnde do he wedder vthgynck van den Grentzen Tyri vnde Sidon / quam **he** an dat Galileiſche Meer [...]; LB — VND da er wider ausgieng von den grentzen Tyri vnd Sidon / kam **er** an das Galileiſche meer [...]; LVM1 — KAd JEFus atkal iβghaya no teems Eſcheems Tyri vnd Sydon / nahze **tas** py to Galileero Juhri [...].

⁶³ V — Dixerunt autem **ei** quod Jesus Nazarenus transiret; LBž — Do vorkündigen se **ew** / Jhesus van Nazareth gyngde dar vorauer; LB — Da verkündigeten sie **jm** / Jhesus von Nazareth giengde fur vber; LVM1 — Tad ſtahſtiya tee **tam** JEFus no Nazareth eiojhtz czetctzen.

⁶⁴ LBž — Jhesus ſpreckt tho em. Dewile dat du **my** geseen heffft Thoma / so gelöuestu [...]; LB — Spricht Jhesus zu jm / Diewel du **nich** gesehen hast Thoma / so gleubestu [...]; LVM1 — JEFus ſatziya vs to : Tapehtz / ka tu **mann** redſeyis eſſi Thoma / tad titzi tu [...].

⁶⁵ LBž — Wente wol sich siluest vorhöget / de schal vornedderr werden. Vnde wol **sich** **siluest** vornedderr / de schal vorhöget werden; LB — Denn wer sich selbs erhöhet / der sol ernidriget werden / Vnd wer **sich** **selbs** ernidriget / der sol erhöhet werden; LVM1 — Aifto kas šōw patz auxtenayahß / tam buhß fämmotam tapt / vnd kas **šōw** **patz** fämmoyahß / tam buhß auxtenatam tapt.

wedde vs to auxke / vnde if mettet yuufes tykles → wedde tho auxke / vnde yfmettet [...] tyckles (Lk 5:4)⁶⁶. Visos gadījumos EE1 lietotam un EE2 atņemtam vietniekvārdam ir atrodams ekvivalents Luterā Bībelē.

6.2.2.2. Sešas reizes EE2 atņemts saiklis — trīsreiz sakārtojuma saiklis un: no to Namme Daid / **vnde** ta Jumprouwe dheweje Maria → no to Namme Daid / [...] tha Jumprouwe dheweje Maria (Lk 1:27)⁶⁷; Parther vnde Meder / **vnd** Elamiter → Parther vnde Meder / [...] Elamiter (Apd 2:9)⁶⁸; citte apmhedidamme **vnd** βatcy → czitte apmhedidamme [...] βatcy (Apd 2:13)⁶⁹; divreiz pakārtojuma saiklis ka: kad the czeeruffche tappuffche gir / **ka** tad to planako → kad the Peczeeruffche tappuffche gir / [...] tad tho planako (Jņ 2:10)⁷⁰; tekams **ka** thas naetcys → tekams tas nātcys (1Kor 11:26)⁷¹, bet vienreiz arī aizto: **aefto** ka tu nhe touwe kaye py wene Ackmenne nodouffe → [...] Kha tu teuwe kaye nhe py wene Ackmenne nodouffe (Mt 4:6)⁷². Vairumu no šiem piemēriem var uzskatīt par labojumiem, jo EE2 izmaiņas izslēdz pārpratumus (sal. Jņ 2:10) vai burtisko tulkojumu no teksta vācu valodā (Apd 2:13). Par to, ka Mt 4:6 atmešana nav nejauša, liecina ar lielo burtu lietots saiklis *ka*, kas iezīmē salikta teikuma daļas sākumu.

6.2.2.3. Trīs reizes EE2 izlaisti prievārdi. Vienreiz tam nav pamatojuma, jo izlaišana pieļauj pārpratumu — *wedde vs to auxke / vnde if mettet yuufes tykles* → *wedde tho auxke / vnde yfmettet tyckles* (Lk 5:4), tāpēc tā visdrīzāk jāuzskata par neapzinātu maiņu, lai gan otrs izlaistais vārds pantā, par kuru jau rakstīts, tādu pārpratumu neveido. Iespējams, ka arī šī izlaišana — *katters tur nake / ar Vdenne vnde Af=fenne / Jefus Kristus / nhe ar Vdenne wene / beth ar Vdenne vnd Affenne* → *Nhe [...] Vdenne wene / Beth ar Vdenne vnde Affenne* (1Jņ 5:6) — ir drukas kļūda. Tomēr nākamajā piemērā prievārds *uz*, šķiet, izlaists, labojot burtisko tulkojumu no vācu valodas — *beth gaydite vs to peβatijchenne*

⁶⁶ LBž — *Vnde else he hadde opgehōret tho redende / sprack he tho Simon: Vare v̄p de hōgede / vnde werpet yuue Nette vth / dat ghy einan toch don*; LB — *VND als er hatte auffgehōrt zu reden / sprach er zu Simon / Fare auff die hōhe / vnd werffet eure Netze aus / das jr einen zug thut*; LVM1 — *Vnd kad tas beidfe runnaht / šatziya tas vs Simoni / dohdees vs auxtu / vnd iβmetteeta juhfsus Tieklus / ka juhβ weenu Lohmu wällkaht*.

⁶⁷ LBž — [...] *van dem Huse Daid / vnde de Jungfrouwe hethe Maria*; LB — [...] *vom hause Daid / vnd die Jungfraw hies Maria*; LVM1 — [...] *no to Czilltu Dawida / vnd ta Jumprawa dehwehya Maria*.

⁶⁸ LBž — *Parther / vnde Meder / vnde Elamiter [...]*; LB — *Parther vnd Meder / vnd Elamiter / [...]*; LVM1 — *Partheri / vnd Meederi / vnd Elamiteri [...]*.

⁶⁹ LBž — *De anderen auerst hadden erspoth daruth / vnde spreken [...]*; LB — *Die andern aber hattens jren spot / vnd sprachen [...]*; LVM1 — *Bett czitti apmehdidami šatziya [...]*.

⁷⁰ LBž — [...] *vnnde wenn se druncken worden synt / else denn den ryngern [...]*; LB — [...] *vnd wenn sie truncken worden sind / als denn den geringern [...]*; LVM1 — [...] *vnd kad tee peedfārfuchi gir / tad to plahnaku [...]*.

⁷¹ LBž — [...] *beth dat he kumpt [...]*; LB — *bis das er kompt [...]*; LVM1 — *teekams tas nahk [...]*.

⁷² LBž — [...] *v̄p dat du dynen Vōth / nicht an eynen Steen stōtest*; LB — [...] *Auff das du deinen fuss nicht an einen stein stōssest*; LVM1 — [...] *ka tu šawu Kahyu py nhekahdu Ackmini daufi*.

tha Theewe → beth gaidite to pebatcifchene tha Thewe (Apd 1:4)⁷³. Interesanti, ka, lai gan EE2 šis pārvaldījums mainīts, visos perikopju krājumos pēc tā, arī Glikā Bībelē, vērbs lietots ar prievārdu (sk. vērē).

6.2.2.4. Četras reizes atmests v e r b s, proti verba *būt* forma, kas teikuma bieži vien ir izteicēja saitiņa: *pagane loudis buewuffche effeth / vnd effeth nogayfche py tems* → *pagane loudis būwuffche effeth / vnd [...] nogayfche py tems* (1Kor 12:2); *touwa meßige drougaina / gir arridtczan apgrutenata* → *touwa meßige drougaina / [...] arridtczan apgrutenata* (Lk 1:36)⁷⁴; *katters tur warents gir* → *katters tur warents [...]* (Lk 1:49)⁷⁵. Vienreiz fiksēts arī šāds izlaidums — *Tades wärdes effeme es vs yums treßeys / tickilge ka es py yums buewis efme* → *tickilge ka es py yums [...] effme* (Jņ 14:25)⁷⁶. Lai gan formāli šo piemēru varētu uzskatīt par izmaiņu morfoloģijā, jo, šādi atmetot vienu saliktā laika komponentu, divdabi *bijis*, *liekas*, ka tas ir labojums uz vienkāršo tagadni. Tomēr vienkāršās tagadnes lietošanu nepamato neviens no avotiem, kā arī iepriekšējā saliktā teikuma daļa, tāpēc tas uzskatīts par izlaišanu, nevis nomaiņu.

6.2.2.5. Pa vienai reizei atmesti s k a i t } a v ā r d s: *no schims trimts tas Tuwackays* → *no schims [...] thas Tuwackays* (Lk 10:36)⁷⁷; *apstākļa* vārds: *arridtczan fthawe atkal raxtytz* → *Arridtczan fthawe [...] raxtytz* (Mt 4:7)⁷⁸ un *lietvārds*: *vnde βode ar wueffe prate* → *vnde βode ar wüffe [...]* (Tit 2:15)⁷⁹. Arī šai gadījumā leksēmas izlaišana vērojama vienīgi EE2 — tā lietota gan Jaunajā Derībā sengrieķu valodā, gan Vulgātā, gan Lutera Bībelē un latviešu perikopju krājumos.

7. Secinājumi

7.1. EE1 un EE2 perikopju krājumi atšķiras. Izmaiņas fiksētas dažādos valodas līmeņos, tomēr tās šajā rokasgrāmatas daļā nav tik ievērojamas, lai to

⁷³ LBž — [...] *sunder wachteden vp de thosage des Vaders* [...]; LB — [...] *sondern warteten auff die Verheisung des Vaters* [...]; LVM1 — [...] *bett ghaidiet us to söhliſchanu ta Tähwa* [...]; VLH — [...] *bet gaidiht us ta Tehwa söhliſchanu* [...]; GB — [...] *bet gaidiht us to Apſöhliſchanu ta Tehwa* [...].

⁷⁴ LBž — [...] *dyne angebarne Fründinne / ys ock swanger* [...]; LB — [...] *deine gefreundete / ist auch schwanger* [...]; LVM1 — [...] *tawa Radda / gir arridfan apghrutenata* [...].

⁷⁵ LBž — [...] *de dar mechtich ys* [...]; LB — [...] *der da Mechtig ist* [...]; LVM1 — [...] *katters Spexiex gir* [...].

⁷⁶ LBž — [...] *dewile dat yck by yuw gewest bin*; LB — [...] *weil ich bey euch gewesen bin*; LVM1 — [...] *teekams es py yums äßnu biyis*.

⁷⁷ LBž — [...] *dessen dren / de a Nēgeste* [...]; LB — [...] *der vnter diesen dreien der Nehest* [...]; LVM1 — [...] *no ſcheems trimm to Tuwaku* [...].

⁷⁸ LBž — *Do sprack Jhesus tho em: Wedderümme steyth ock geschreuen: Du schalt Godt dynen HEREN nicht vorsöken*; LB — *Da sprach Jhesus zu jm / Widerumb stehet auch geschrieben / Du solt Gott deinen HERRN nicht versuchen*; LVM1 — *Tad šatziya JĒfus vs to : Arridfan fthaw atkall raxtietz / thöw nhe buß Deewu tawu Kungu kahrdenaht*.

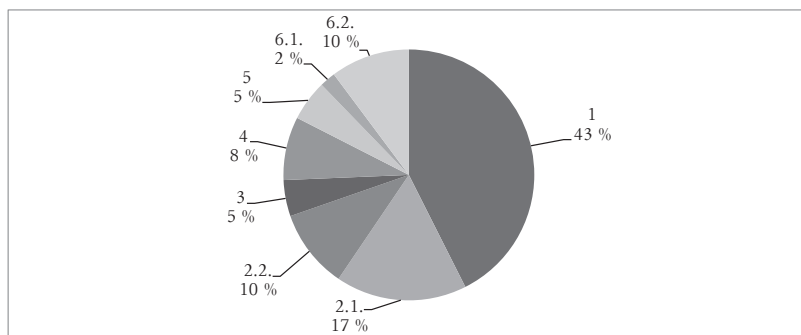
⁷⁹ LBž — *Solckes rede / vnde vormane / vnde straffe mit gantzem ernste* [...]; LB — *Solches rede vnd ermane / vnd straffe mit gantzem ernst* [...]; LVM1 — *To šacki / vnd peemini / vnd söhdi no wiſſas širdts* [...].

varētu uzskatīt par pilnīgi jaunu redakciju. Ir ļoti daudz izmaiņu, kuras nav iespējams kaut cik droši izskaidrot, un vairums no tām ir apšaubāmas, jo visdrīzāk uzskatāmas par neapzinātām maiņām, nevis īstiem labojumiem. Jāteic, ka lielākoties izmaiņas ir vienreizējas un bieži citētajos piemēros vārdi atšķiras tikai ar vienu burtu, līdz ar to nejaušības iespēja pieaug.

Pēc 2. diagrammā un 1. tabulā sniegtajiem datiem var redzēt, ka izmaiņu tipi sadalījušies ļoti nevienlīdzīgi. Visvairāk ir rakstības izmaiņu, kas ir vērojamas visās EE perikopēs, pēc tam ierindojas precizējumi un izlaidumi, bet pārējo tipu izmaiņu ir mazāk. Gandrīz visas izmaiņas biežāk veiktas evaņģēliju, nevis epistulu izvilkmumos, izņemot leksiskās izmaiņas un izlaidumus. Tomēr jāteic, ka tieši šo tipu izmaiņas visbiežāk ir neapzinātas un uzskatāmas par drukas kļūdām.

2. diagramma

Izmaiņu tipu sadalījums EE2 pēc to kopējā daudzuma

1. tabula

Izmaiņu tipu sadalījums EE2 pēc to atrašanās vietas

<i>Izmaiņas</i>	Evaņģēliju izvilkmumi	Epistulu izvilkmumi	Kopā (izvilkmumu daudzums perikopju krājumā / %)
1. Rakstībā	73	73	146 (100 %)
2. Morfoloģijā	2.1. Precizējumi	24	58 (39,72 %)
	2.2. Citas izmaiņas	13	35 (23,97 %)
3. Vārddarināšanā	8	8	16 (10,96 %)
4. Leksikā	13	15	28 (19,17 %)
5. Sintaksē	11	7	18 (12,33 %)
6. Perikopes struktūrā	6.1. Pielikumi	4	7 (4,79 %)
	6.2. Izlaidumi	14	35 (23,97 %)

7.1.1. Citas **morfoloģiskās** izmaiņas EE2 vērojamas 35 perikopēs. Vairumu veido darbības vārdu formu maiņas. Tās notikušas gan verba izteiksmē, gan laika kategorijā, bet lielākais klāsts piemēru ir saistīts ar dažādiem variantiem, kas izloksnēs ir fiksēti arī mūsdienās. Nomenu izmaiņas lielākoties veiktas, mainot tā dzimti virzienā *vīr. dz.* → *siev. dz.*, bet ir arī dažas citas, kā lokāma piederības vietniekvārda maiņa uz nelokāmu vai illatīva apzīmēšana ar *-m*, nevis ar *-n*.

7.1.2. Vārddarināšanā ir vismazāk izmaiņu — 16 perikopēs. Te nedaudz vairāk piemēru ir verbiem, nevis nomeniem. Formāli skatoties, darbības vārdos veiktas gan prefiksālas, gan sufiksālas izmaiņas, bet dažos gadījumos grūti noliegt nejausību un rakstības kļūdu ietekmi. Viens no interesantākajiem piemēru klāstiem ir vārda *dabūt* jauktā paradigma, kas atpoguļojas EE2 izmaiņās. Nomenu maiņas EE2 lielākoties ir sufiksālas, bet ir arī daži citi okazionāli gadījumi, kā *by=fchenne* → *byafchenne*, tomēr, tos skaidrojot, grūti izslēgt nejausības iespēju.

7.1.3. Leksikā ir samērā daudz izmaiņu — 28 perikopēs —, tomēr arī iespējamo korektūras kļūdu skaits šā tipa izmaiņās ir ievērojams. Tas ietekmē to, ka visbiežāk EE1 un EE2 attiecīgajā vietā atšķiras saiklis, kas īstenībā vienā no avotiem salikts nepareizi. Tā apgalvot ļauj tikai viena burta atšķirība vārdos (*kad* → *kas*, *kad* → *ka*). Tomēr dažos gadījumos leksēmu nomaina ir neapšaubāma, tādu gadījumu visvairāk ir verbiem (*czefth* → *buth*) un nomeniem (*nodzibe* → *Kailum*).

7.1.4. Izmaiņas EE2 teikuma **sintaktiskajā** struktūrā vērojamas 18 perikopēs. Tās EE2 piecas reizes ir saistītas ar prepozīcijām un ar tām saistīto locījumu maiņām, četras — ar vārdu secības maiņu, bet pārējās ir citas dažādas izmaiņas teikuma uzbūvē. Gandrīz visas uzskatāmas par interferences kļūdu labošanu, kad vāciskas konstrukcijas vai vārdu secība tikusi latviskota vai precizēta. Iespējamo neapzināto maiņu šajā tipā ir maz.

7.1.5. Strukturālās izmaiņas EE2 iedalītas divās grupās: pielikumos, kuru ir piecreiz mazāk, un izlaidumos. Četrās perikopēs no septiņām pielikumi ir pamatoti un uzskatāmi par EE1 izlaidumu labojumiem, tomēr trīs gadījumi ir no jauna EE2 pieļautas kļūdas. Izlaidumi, kas var būt gan viena, gan vairāku vārdu apmērā, EE2 vērojami veselas 35 perikopēs. Vairāku vārdu izlaidumi fiksēti 8 perikopēs, un gandrīz visi ir parableses jeb lasīšanas kļūdas, bet viena vārda izlaidumu izcelsme ir daudzveidīgāka, un to ir trīsreiz vairāk. Te arī lielākā daļa uzskatāma par korektūras kļūdām, tomēr daļa ir acīmredzami uzlabojumi.

7.2. Izanalizējot EE1 un EE2 atšķirības, šo to var pateikt arī par EE2 **sagatavošanas principiem**. Pirmkārt, drukātam tekstam raksturīgo kļūdu pārmantošana rāda, ka EE2 teksts salikts, izmantojot manuskriptu, kas radies no EE1 drukātā teksta, nevis izmantojot kādu nezināmu agrāku manuskriptu. Otrkārt, 1. diagrammā ir skaidri redzams, ka EE2 perikopju pirmajā pusē maiņu ir vairāk nekā otrajā, tas rāda, ka pirmās perikopes rediģētas vairāk nekā tālāk esošās. Treškārt, daži piemēri liecina, ka daļa labojumu varēja būt ievietoti virs attiecīgā vārda vai tam blakus, jo saliktā forma ir grūti izskaidrojama (sk. Jņ 2:9, Jņ 8:49).

Avoti

- EE1 = *Euangelia vnd Episteln <...>*. 1587.
EE2 = *Euangelia vnd Episteln <...>*. 1615.
GR = Nestle–Aland [ed.], *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2005.
LB = *Biblia: das ist: die gantze Heilige Schrifft deutsch*, Wittenberg, 1545.
LBž = *Biblia. Dat ys: De gantze Hillige Schrifft / Vordüdeschet dorch Doct: Mart. Luth. Uth der lesten Correctur mercklick vorbētert unde mit grotem vlyte corrigeret*, Gedrückt tho Wittenberch dorch Hans Lufft, 1569.
LVM1 = Mancelius, Georgius. *Lettisch Vade mecum*, 1631.
V = *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*. Citēts no: *BibleWorks7*, red. — R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H. F. D. Sparks.

Literatūra

- Apīnis, Aleksejs. 1977. *Latviešu grāmatniecība: no pirmsākumiem līdz 19. gs. beigām*. Rīga: Liesma.
Apinis, Aleksejs. 1991. Pirmā latviski Rīgā iespiestā grāmata kā literāra problēma. *Daiļ-literatūra latviešu grāmatniecībā*. Rīga: Avots, 11–24.
Augstkalns, Alvils. 1930a. Piezīmes par veclatviešu rakstiem. *Filologu biedrības raksti*, 10, 97–112.
Augstkalns, Alvils. 1930b. Veclatviešu rakstu apskats. *RLB ZK Rakstu krājums*, 20, 92–137.
Augstkalns, Alvils. 1933. Mūsu vecie raksti. *Filoloģijas materiāli. Profesoram J. Endzelinam sešdesmitajā dzimšanas dienā veltīts rakstu krājums*. Rīga: Ramave, 41–58.
Augstkalns, Alvils. 1934. *Mūsu valoda, viņas vēsture un pēitāji*. Rīgā: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.
Augstkalns, Alvils. 1935. Wens stippers pils gir muse Dewes. *Ceļš*, 1, 28–33.
Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
Kazakēnaitē, Ernesta. 2017. Izmaiņas Georga Manceļa 1631. g. un 1644. g. *Lettisch Vade mecum* perikopju daļā. *Baltu filoloģija*, 26 (2), 5–36.
Kušķis, Jānis. 1996. Fonētikas īpatnības XVI gadsimta rakstos. *Baltu filoloģija*, 6, 79–86.

- Kušķis, Jānis. 1998. Dialektālā pamata atspulgs XVI un XVII gadsimta rakstu morfoloģijā. *Baltu filoloģija*, 8, 68–76.
- Ozols, Arturs. 1965. *Veclatviešu rakstu valoda*. Rīga: Liesma.
- Rosinas, Albertas. 2005. *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema: synchronija ir diachronija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Rudzīte, Marta. 1964. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
- SLV = *Seniespiedumi latviešu valodā, 1525–1855: kopkatalogs = Die älteren Drucke in lettischer Sprache 1525–1855: Gesamtkatalog*. Aut. kol. S. Šiško vadībā, zin. red. A. Apinis. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 1999.
- Straubergs, Jānis. 1934. 1615. g. dziesmu hronoloģija. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 12, 534–543.
- Straubergs, Jānis. 1936a. Latviešu rokas grāmatas 350 gadi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 5/6, 471–480.
- Straubergs, Jānis. 1936b. *Latviešu pirmās dziesmu grāmatas*. Rīga: Ramave.
- Vanags, Pēteris. 1994. 16. gadsimta latviešu tekstu avoti. *Baltu filoloģija*, 4, 27–42.
- Vanags, Pēteris. 1996. Locījumu lietošanas īpatnības vecākajos latviešu rakstos. *Baltu filoloģija*, 6, 71–78.
- Vanags, Pēteris. 2000. *Luterāņu rokasgrāmatas avoti. Vecākā perioda (16.–17. gs. sākuma) latviešu teksti*. Stokholma: Memento; Rīga: Mantojums.
- Vanags, Pēteris. 2013. Latviešu literārās valodas attīstība. Ilga Jansone, Andrejs Vasks (red.). *Latvieši un Latviņa 1: Latvieši*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 177–203.
- Zanders, Ojārs. 1988. *Tipogrāfs Mollīns un viņa laiks: Pirmās Rīgā iespiestās grāmatas 1788–1625*. Rīga: Zinātne.

Ernesta Kazakēnaitē
 Vilniaus universitetas
 Universiteto g. 3, Vilnius, Lietuva
 e.kazakenaite@gmail.com

SUMMARY

Overview of the Collection of the Latvian Pericopes Published in 1587 and 1615: Changes

Ernesta KAZAKĒNAITĒ

The aim of this paper is to analyse the differences between the first edition of the *Euangelia vnd Epjftel* pericopes (1587; further EE1) and its second edition (1615; further EE2). The analysis shows that the following changes were made in the second edition of the EE (see also Diagram 1), which include orthographical and morphological changes, as well as derivational, lexical, syntactical and structural changes (few additions but mostly lacunas). The distribution of these types of changes in EE2 is uneven (see Diagram 2) — orthographical changes traced in all pericopes but all other types of changes are sporadic — and appear mostly in the very beginning of the book. It is important to emphasize that in EE2 there are many changes that cannot

be explained with certainty, and most of them are questionable, as they are most likely to be considered unintentional shifts rather than real corrections.

There are also some extralinguistic data concerning the preparation of EE2 that were found during the analysis. First of all, the inheritance of typographical errors shows that the EE2 text was compiled using a manuscript generated from the EE1 printed text rather than using an unknown earlier manuscript. Second, Diagram 1 clearly shows that there are more changes in the first part of the EE2 pericopes than in the middle or at the end of the book, showing that the beginning of the collection of the pericopes was edited more than the second part.